

Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi/ Journal of Mesned Divinity Researches
ISSN 2667-7075 | e-ISSN 2687-3605 | https://dergipark.org.tr/pub/mesned
Cilt (Vol.) 11 Sayı (Issue 1) Bahar - (Spring) 2020

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

(Bu Makalenin intihal içermediği benzerlik tarama programlarıyla teyit edilmiştir. / The similarity that this article does not contain plagiarism, has been confirmed by plagiarism checker programs.)

Gönderim Tarihi: 24.04.2020 | Kabul Tarihi: 23.06.2020

Hız. Hatice'nin Evliliği ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi

- The Marriage of Khadija and Evaluation of the Narrations in This Framework -

Tahsin KAZAN*

Atıf/Citation: Kazan, Tahsin. "Hz. Hatice'nin Evliliği ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi / The Marriage of Khadija and Evaluation of the Narrations in This Framework". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi/ Journal of Mesned Divinity Researches*, (Bahar 2020-1): 307-337.

Öz:

Hız. Hatice, Hz. Peygamber'in bi'setten önce evlendiği tek eşidir. O, zengin ve itibar sahibi olup İslam'a giren ilk kişi olma şerefine sahip olmuş ve Allah Rasûlü'nün hayatında derin iz bırakmış bir insandır. Sünni kaynaklar, onun Hz. Peygamber ile evlenmeden önce iki kişi ile evlendiğini haber vermekte ve bu evliliklerden doğan çocukları ile ilgili öзде bir ihtilaf içermemekle birlikte detay denilebilecek bazı meselelerde farklı görüşler savunmaktadır. Şia ise, bazı gerekçeler ileri sürerek Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber dışındaki evliliğini kabul etmemektedir. İlk Müslüman olan kişinin kimliği hakkında da her iki ekolün farklı anlayışlara sahip oldukları müşahade edilmektedir. Ayrıca Şia, Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma dışında kız çocuklarının olmadığını savunarak Allah Rasûlü'nün iki kızının Hz. Osman ile yaptığı evliliklerini de kabul etmemektedir.

Kaynaklarda Hz. Hatice'nin Allah Rasûlü ile evlendiğinde kaç yaşında olduğuna dair farklı rakamlar dile getirilmiştir. Bu çalışmada, Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evlenme yaşıyla ilgili rivayetlerde dile getirilen farklı rakamlar tetkik edilecektir. Buradan hareketle her iki mezhebin rivayetlere yaklaşımının ideolojik olup olmadığı ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Hz. Hatice, Evlilik, Evlilik Yaşı.

Abstract:

Hız. Khadija, is the only wife of Prophet (Mohammad) before bi'sat. She is a woman of wealth and dignity who had the honor of being the first to enter Islam and left a deep mark on the life of the Messenger of Allah. Sunni sources report that she had married two people before marrying Prophet, and they did not contain a fundamental dispute about her children born of these marriages, but advocated different views on some issues that could be called detail. Shia, on some grounds, does

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, tkazan12@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7675-9000.

not accept Hatice's (Khadija) marriages before Prophet. It is observed that both schools have different understandings about the identity of the first Muslim. In addition, Shia defends that Prophet has no girls except Fatima. Therefore, Shia does not accept Prophet's two daughter's marriages with Osman.

In sources, different figures were expressed about how old Khadija was when she married Allah's Messenger. In this study, different figures expressed in narrations about Khadija's marriage age with the Prophet will be examined. From this point of view, it will be revealed whether the approaches of both religious sects to narrations are ideological.

Key words: Prophet (Muhammad), Hz. Khadija, Marriage, Age of Marriage.

1. GİRİŞ

Hz. Muhammed'in (sav.) ilk eşi ve ona ilk iman etme vasfını taşıyan Hatice bint Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay el-Kureşî'nin (ö. 620) hangi yılda doğduğu kesin olarak bilinmemektedir.¹ Mekke'de doğup orada hayatını kaybettiği ise bilinen bir husustur. "Ümmü'l-Mümînin" vasfı, Hz. Peygamber'in bütün eşleri için zikredilmekle birlikte Hz. Hatice (r.a.) için de kullanılmakta ayrıca o, "Tâhire", "Zekiyye", "Merziyye", "Sıddıka", "Seyyidetü'n-nisâi Kureyş" ve "Hayrü'n-nisa" gibi birçok üstün sıfatlarla anılmıştır.² Hz. Hatice, Ben-i Esed kabilesine mensuptur. Soyu baba tarafından Rasulullah'ın dedelerinden Kusay'da; annesinin nesebi de hem baba tarafından, hem anne tarafından Lüeyy b. Galib'de birleşmektedir. Rivayetlerde karşılaştığımız Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e (sav.) söylediği "amcamın oğlu" hitabının bu seçe-reyle ilgili olduğu düşünülebilir.³

Hz. Hatice'nin yaşadığı çağda kadınların, mensup oldukları kabile içerisinde neredeyse hiçbir hukuki statüye ve ekonomik gelire sahip olmadıkları bilinen bir husustur. Zira Araplarda genel olarak erkek çocukların üstünlüğü kabul edilir, kız çocukları ise utanç vesilesi olarak telakki edilirdi. İstenilmeyen evlat olan kız çocukların toplumdaki durumunu Kur'an dikkat çeken bir tasvir ile şöyle ifade etmiştir: "Onlardan biri kız ile müjdelendiğinde, öfkelenmiş olarak yüzü simsiyah olur. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı toplumdan gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde kalarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak ki, ne fena şey ile hüküm vermekteler."⁴ Ancak bu husus, genel geçer bir durum değildi. Nitekim Hz. Hatice gibi bazı kadınlar ekonomik gücü elinde

¹ Ebü'l-Hasen İzzüddin Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409/1989), 6: 78.

² Ebü'l-Muzaffer Şemsüddin Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâdî, *Mirâtü'z-zamân fi tevârîhi'l-a'yân*, thk. Heyet, (Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1434/2013), 3: 128.

³ Ahmet Güzel, "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme", *İstem Dergisi*, (Yıl: 2012, 10), Sayı: 19: 60.

⁴ Nahl, 16/58-59.

bulundurmakta olup toplum içinde söz sahibi idiler. Elbette bu araştırmamızda Hz. Hatice'nin kavmi içindeki konumunu ele alacak değiliz. Bilakis onun evliliğini ele alıp bu konuda var olan rivayetlerin sahip olunan tarih anlayışı çerçevesinde şekillenip şekillenmediğini tahlil etmeye çalışacağız.

Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile yaptığı evlilik, modern aile yapısı için önemli kurallar içermektedir. Zira bu evlilik yaklaşık çeyrek asır sürmüş, bu süreçte evlilik hayatlarını olumsuz etkileyecek ciddi bir sorun kaydedilmemiştir. Sahih olmayan rivayetlerle tamamen ilâhî bir boyut atfedilerek ve mucizevî bir boyuta büründürerek örnek olmaktan çıkartılan bu evliliğin doğru okunması, günümüz evliliklerinde yaşanan ciddi tehlikeler ve krizler için de bir çıkış yolu olabilecektir.

Hz. Hatice'nin hayatı ve evliliği birçok çalışmaya konu olmasına rağmen⁵ Sünnî ve Şîî tarihçilerin ittifak veya ihtilaf ettikleri hususlar önceki çalışmalarda değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada iki ekolün bilinen bir meselede ortak bir anlayış ortaya koyup koymadıkları belirlenmeye çalışılacaktır. Bir başta tabir ile tarihi gerçeklere ideolojik bakıp bakmadıklarını tespit etmek için değerlendirme yapılacaktır. İnsanî bir ilişkinin ilahi bir boyuta dönüştürülerek Hz. Peygamber'in nebî olacağı sezgisi ile bağlantılı olarak düşünülmesi, Kur'an ve sahih sünnet merkezli bir tarih inşa etmek yerine retorik bir anlayışın kodları olarak değerlendirilebilir.

Hz. Hatice'nin evlilik yaşı ile ilgili tartışmaların Hz. Aişe'nin evlilik yaşı kadar ihtilaf içermemekle birlikte çeşitli çalışmalara konu olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmalarda bu konunun detaylı bir şekilde ele alındığı söylenemez. Nitekim bu çalışmalarda daha çok Hz. Hatice'nin hayatı üzerinde durulmuş, evliliği ise detaylı ele alınmamıştır.

---

⁵ Bkz; Fatih Köse, Hilye Geleneğine Bir Katkı: Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait İki Mesnevide Hz. Hatice (R.A.) Tasvirleri, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi [Akademi Sosyal Bilimler Dergisi]*, 2017, cilt: IV, sayı: 10; Kadriye Erdemli, Hz. Hatice, *Diyanet İlmî Dergi*, 2009, cilt: 45, sayı: 1; Ahmet Güzel, Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme, *İstem: İslam Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi*, 2012, cilt: 10, sayı: 19; Kevser Özdoğan, Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den Dünyaya Gelen Çocuklarının Sayısı ve Sırası Üzerine Bir Değerlendirme, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İltd)*, 2018, sayı: 49.

2. HZ. PEYGAMBER'DEN ÖNCE HZ. HATİCE'NİN EVLİLİKLERİ VE ÇOCUKLARI

Hz. Hatice genç bir kız iken amcasının oğlu Varaka b. Nevfel ile evliliği gündeme gelmişse de bu evlilik gerçekleşmemiştir.⁶

Hz. Hatice'nin evliliği mevzusunda Şîi ve Sünnî tarihçiler arasında bazı ihtilaflar vardır. Sünnî tarihçilere göre, Hz. Hatice, Allah Rasûlü ile evlenmeden önce iki evlilik yapmış ve bu evliliklerinden biri erkek ikisi kız çocuk olmak üzere üç tane çocuğu olmuştur. Bazı tarihçilere göre Hz. Hatice'nin Atîk'ten bir oğlu ve bir kızı; Ebû Hâle'den iki erkek çocuğu olmuştur.⁷ Ancak genel kabule göre Ebû Hâle'den iki, Atîk'ten de bir çocuğu olmuştur.⁸ Belâzurî (ö. 279/892-93), Hz. Hatice'nin bu evlilikleri hakkında şu detayları bize vermektedir. "Allah Rasûlü'nden önce Hatice, Temîm kabilesinden Ebû Hâle künyeli Hind b. en-Nebbâş ile evlenmişti. Bu evlilikten Hind adında bir erkek çocuk dünyaya gelmiştir. Hz. Hatice daha sonra 'Atîk b. Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile evlendi o da Hatice'yi boşadı."⁹

Araştırabildiğimiz kadarıyla Sünnî kaynaklarda *فطلتها*/"O'nu boşadı" cümlesinin fazla yer almamasını¹⁰ boşanmanın bir kusur olarak telakki edilmesine bağlamak mümkündür. Bu durum, tarih kitaplarında yer alan kimi olayları değerlendirirken de dikkat etmemiz gereken bir husustur. Bu nedenle tarih yazıcılığında insan faktörü göz ardı edilmemelidir. Sünnî kaynaklar, Hz. Hatice'nin Allah Rasûlü'nden önce iki evlilik yaptığını ve bu evliliklerden çocuk sahibi olduğunu haber verir. Bu konu, görebildiğimiz kadarıyla üzerinde ittifakın hâsıl olduğu ender olaylardan biridir. Hz. Hatice'nin önce hangi eşi ile

⁶ Muhammed b. Habîb b. Umeyye b. Amr el-Hâşimî, *el-Muhabber*, thk. İlez Lihtan Şetir, (Beirut: Daru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.), 78; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Manî' el-Hâşimî, İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. İhsân Abbâs, (Beirut: Dâru Sâdır, 1968), 8: 11; Hasen b. Ömer İbn Habîb, *el-Muktefa min sîreti'l-Mustafa*, thk. Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebi, Kahire, 1996, 47.

⁷ Mahmud Es'ad, *Tarihi Din-i İslâm*, Sad., Ahmet Lütfi Kazancı- Osman Kazancı, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1995), 341.

⁸ Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî, *el-Bedu ve't-târîh*, (Mektebetü's-Sikâfetü'd-Diniyye, ts, yayınyeri yok), 5: 10.

⁹ Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvud el-Belâzurî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Muhammed Humejdullah, (Mısır: Daru'l-Meârif, 1959), 1: 40⁷.

¹⁰ Bkz. İbn Habîb, *el-Muhabber*, 78; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *el-Meârif*, thk. Servet Ukkâşe, Nşr: (Mısır: el-Heyetü'l-Misriye, 1992), 133; Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Cüvvân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, thk. Ekrem Diyâ' el-Ömerî, (Beirut: Muessesetü'r-Risâle, 1401/1981), 3: 268; Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Amilî Ebû Ca'fer et-Taberî, *Târîhü'r-rüsûl ve'l-mülûk*, (Beirut: Dâru't-Türâs, 1387), 3: 161. Taberî, bu zatın öldüğünü açıkça ifade etmektedir.

evlilik yaptığı ihtilaflı olmakla birlikte çoğunluğun benimsediği görüşe göre Hz. Hatice önce Ebû Hâle ile evlenmiştir.¹¹

3. HZ. HATİCE'NİN HZ. MUHAMMED İLE EVLİLİĞİNİN SEBEPLERİ

Her şeyden önce araştırmamızın esasını oluşturan bu evliliğin vücut bulmasına zemin hazırlayan sebeplerin neler olduğunu tespit etmemiz gerekmektedir. Nitekim bu durum, Hz. Peygamber'in, Hz. Hatice'nin evlilik yaşı ile ilgili rivayetlerin tahlilinde de önem arz edecektir. Kaynaklarda bu evliliğin tahakkuku için zikredilen gerekçelerden bir kısmının sıhhatinin ciddi manada sorgulanması gerekir kanaatindeyiz. Hz. Hatice'nin beklenen son peygamberin alametlerini Allah Rasûlünde gördüğünü belirten şu rivayeti bu konuda örnek olarak zikredebiliriz.

Meysere Hz. Hatice'ye yolculuk esnasında şâhid olduklarını şu şekilde anlatır: "Muhammed'le yemek yedik; fakat "yemek hiç eksilmedi." Bunun üzerine Hz. Hatice, bir yemek hazırlattı. Hz. Peygamber'i yemeğe davet etti. Beraberce yemek yediler; ama "yemek hiç eksilmemişti." Hz. Hatice, Hz. Peygamber'e: Amcam Amr b. Esed'le (evlilik konusunu) konuş. Esed kabilesinde ondan başkası kalmadı; o büyüğümüzdür," dedi.¹² Bu olay ulaştığımız en erken kaynakta isnadsız verilmiş, isnadlı halini Tâberî, (ö. 310) eserinde; Muhammed b. Abdullah b. Müslim > babası > Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im ayrıca o, yine bu olayı İbn Ebî Ziyâd > Hişâm b. 'Urve > 'Urve > Âişe tariki ile vermiştir ve bunun daha doğru olduğunu savunmaktadır.¹³ Bazı araştırmalar, "Hz. Hatice'nin, Hz. Muhammed (sav.)'in peygamber olacağını hissetmesinin bu olaya bağlandığını" belirtmektedirler.¹⁴ Bu olay temelde Kur'an ve Siret-i Nebî'ye tezât oluşturmaktadır. Bu tür rivayetlerle ilgili Mevdûdi'nin değerlendirmesini olduğu gibi nakletmek istiyoruz: "Nastura ile Meysere'nin diyalogu," "çarşıda birmalın fiyatı konusunda Hz. Peygamber'in yemin etmemesi," "kervanı bulutun gölgelemesi" gibi rivayetlerin doğruluğunu kabul ettiğimiz takdir-

¹¹ Muhammed b. Yusûf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-'ibâd*, tlk, Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avvid, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1414/1993), 9: 173.

¹² İbn. Habîb, *el-Muhabber*, 78; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Manî' el-Hâşimî, İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. İhsân Abbâs, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968), 8: 11; Hasen b. Ömer İbn Habîb, *el-Muktefa min sîreti'l-Mustafa*, thk. Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebi, Kahire, 1996, 47.

¹³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib et-Taberî, *Târîhü'r-rusul ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, (Mısır: Dâru'l-Ma'rife, 1387/1967), 2: 282.

¹⁴ Güzel, *Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği*, 70.

de, Hz. Muhammed (sav.)'in peygamberliğe fiilen tayin edilmesinden 15 sene önce bir kez daha kendisinin peygamber olacağını öğrendiğini de kabul etmek zorunda kalacağız. Hatta sadece Hz. Muhammed (sav.)'in kendisi değil, Meysere, hatta onun yanındaki hanımlar, Hz. Peygamber'in Suriye'ye kadar yolculuk ettiği kafilenin diğer fertleri ve Mekke'deki diğer bazı kimselerin de bunu öğrendiklerini kabul etmeliyiz. Zira Meysere, Hz. Hatice ve diğer bazı kadınlar gibi Mekke'nin birçok sakinlerinin de Hz. Muhammed (sav.)'i gölgeleyen iki meleği görmeleri ihtimal dâhilindedir. Her ne kadar nakledilen rivayet ve hadisler dürüst, hatırı sayılır, muteber ve ilmi dehaları tartışılmaz pek muhterem zevata ait ise de, bunlar pek çok yönden nazar-ı dikkate alınamaz ve doğru sayılamaz. Zira bu vb. rivayetler Kur'an-ı Kerim'e aykırıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de Resûl'e şöyle hitap edilmiştir: *"Sen, bu Kur'an'ın, sana vahyolunacağını ummazdın."*¹⁵ *"Sen Kitap nedir, iman nedir bilmiyordun."*¹⁶ Her iki ayet-i kerime gösteriyor ki Peygamberlik makamına yükselmeden önce Hz. Muhammed (s.a.v.) kendisinin peygamber olacağını bilmiyordu. Ve bunu başka kimse değil, bizzat Cenab-ı Allah söylemektedir. Şayet henüz 12 yaşında iken (Birinci Şam yolculuğunda Peygamber olacağını öğrenmiş ve 25 yaşında iken bu bilgisini yenilemiş olsaydı, kendisine bir kitabın geleceğini ve insanların kendisine iman edeceğini de umabilirdi. Böyle bir durumda hem kitaptan, hem imandan habersiz olması söz konusu olmazdı. Yukarıdaki rivayetler, Hz. Muhammed (sav.)'e ilk defa vahyin gelmesi ve Hz. Hatice ile arasında geçen konuşma ile ilgili muteber ve güvenilir hadis kitaplarında yer alan sahih hadislerle de ters düşmektedir. Eğer Hz. Muhammed (sav.), 28 yıldan beri kendisinin peygamber olacağını ve vahyin geleceğini bilmiş olsaydı, Hira mağarasında ve daha sonra evde onca şaşkın ve sarsılmış olabilir miydi?"¹⁷

Bu tür haberlerin Hıristiyan kültüründen İslam'a geçtiği ve Hz. Muhammed için uyarıldığı şöyle savunulmaktadır: "Öyle anlaşılıyor ki Rahip Bahira ve Rum diyarından gelenler olayı olsun, Hz. Muhammed'in doğumu öncesinde ve sırasında meydana geldiği iddia edilen olaylar olsun, Hz. İsa'nın doğumunu anlatan İncil'in şu söylediklerinin Hz. Muhammed için uyarlanmış versiyonu gibidir: '1. İsa, kral Herodes zamanında, Yahudiye'nin Beytlehem şehrinde doğduğu zaman, Kudüs'e müneccimler geldi 2. Ve şöyle dediler: 'Yahudilerin yeni doğan kralı nerede? Çünkü doğuda onun yıldızını gördük ve ona secde etmeye geldik.' 3. Bunu işitince kral Herodes ve onunla birlikte bü-

¹⁵ Kasas, 28/86.

¹⁶ Şurâ, 42/52.

¹⁷ Ebu'l-A'la Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, der.: Naim Siddiki- Abdülvekil Alevi, (çev.: N. Ahmet Asrar), (Ankara: 1983), 2: 257-258.

tün Kudüs telaşlandı. 4. Herodes halkın bütün baş kâhinlerini ve yazıcılarını bir araya toplayarak onlardan Mesih'in nerede doğacağını soruşturdu."¹⁸ Hz. Hatîce'nin hayatını inceleyen kimi araştırmacının konu ile ilgili bu tür rivayetlere yer verirken sıhhatine dair hiçbir değerlendirme yapmamaları bilakis bu tür rivayetleri mucize olarak takdim etmeleri ilginçtir.¹⁹ Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile olan evliliğin olağanüstü bir durum arz etmesine bu tür rivayetlerin etkisi söz konusu olabilir.

3.1. Nübüvvetin Hz. Muhammed'e Verileceğine Dair Birtakım İşaretleri Kabulü

Tarih kitaplarında yer alan kimi rivayetlerde Hz. Hatîce'nin bu evliliğinin arkasında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risâlet ile görevlendirileceğine dair bazı işaretlere sahip bulunduğu ve bu olgunun evliliğin gerçekleşmesinde önemli bir etken olduğu savunulmuştur. Elbette tüm bu rivayetleri değerlendirmek makalenin sınırları açısından mümkün olmadığından söz konusu rivayetlerin meşhur olanlarını tahlil edeceğiz. Bu rivayetler arasında İbn Sa'd'ın (ö. 230) yer verdiği bir rivayet, en ilginç olanıdır. Buna göre; Mekke kadınları Receb ayında kutladıkları geleneksel bayrama iştirak eder ve günün hürmetine evde bulunan her şeyden getirirlerdi. Onlar kutlama alanında iken bir adam yaklaştı ve şöyle seslendi: "Ey Mekke kadınları! Adı Ahmed olan bir peygamber sizin beldenizde zuhur edecektir. Onunla evlenebilecek olan kadın evlensin. "Hatîce dışındaki kadınlar galiz ifadelerle adama saldırıp karşı çıktılar."²⁰ Bu rivayetin şîî kitaplarda²¹ da yer alması uydurma rivayetlerin sınır tanımadığına delalet ettiği gibi, mezhepler arası etkileşimin varlığını da göstermektedir.

Bir başka rivayete göre ise, Hz. Peygamber, Meysere'yle birlikte Şam'a gitmiştir. Bu rivayet özetle şöyledir: "O, bir ağacın gölgesinde istirahat ediyordu. O sırada rahip, Meysere'ye dönerek: "Bu ağacın altında oturan kimdir?" diye sordu. Meysere: "O, Kureyş kabilesinden bir adamdır," dedi. Rahip: "Onun gözünde kırmızılık var mı?" diye sordu. Meysere: "Evet," diye cevap verdi. Bunun üzerine rahip: "O ağacın altında peygamberden başkası oturmamıştır. Dolayısıyla O, bir peygamberdir; peygamberlerin sonuncusudur," dedi.²² Mes'ûdî (ö. 346) *et-Tenbîh ve'l-İşrâf* adlı eserinde şu ilave bilgiyi de vermektedir: "Hz.

¹⁸ İbrahim Sarmış, *Hz. Muhammed'i Doğru Anlamak*, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2007), 1: 57-58.

¹⁹ Bkz; Kadriye Erdemli, Hz. Hatice, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt 45, Sayı 1, 2009, 7-8.

²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 15

²¹ Saïd Eyyûb, *Zevcâtü'n-Nebî*, (Beyrut: Dârü'l-Hâdî, 1417/1997), 38.

²² Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Humeyrî Cemalüddîn İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nnebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ ve İbrahim el-Ebyârî, (Mısır: Matba'atu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1375/1955), 1: 188.

Peygamber 25 yaşını tamamladığında Hatice bt. Huveylid b. Esed b. Abdülzâ b. Kusay b. Kilâb adına onun kölesi Meysere ile beraber ticaret için Şam yolculuğa çıkmıştır. Rahib Nestura, bulutların onu gölgelendirdiğini ve ondaki peygamberlik alametlerini görmüş, onun peygamberliğini müjdelemiştir. Köle Meysere, geri dönüşte Hatice'ye şahit olduklarını anlatmıştır.²³ Kimi kaynaklarda havanın çok sıcak olduğu ve iki meleğin de Hz. Peygamber'i gölgelediği belirtilmektedir.²⁴

Bazı çağdaş eserlerde Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile izdivacına sebep olan bir rüyadan bahsedilmektedir. Şöyle ki; Hz. Hatice, uykuda iken, gökyüzünde beliren ışığı çok büyük bir güneşin kendi evine girdiğini görmüş, rüyanın etkisinde günlerce kalmış, Varaka b. Nevfel'e giderek rüyasını tabir ettirmiştir. Varaka b. Nevfel, amcasının kızına "sana müjdeler olsun. Ahir zamanda gelecek olan peygamber ile evleneceksin" demiş.²⁵ Şiî kaynaklarda Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile evlenmesine neden olan bir olay daha anlatılmaktadır. Şöyle ki, "Hatice bir gün hizmetçileri ve komşu kadınlar ile otururken Hz. Muhammed yakınlarından geçer. Orada bulunan Yahudi âlimi, Hz. Hatice'ye genci çağırmasını ister. O da hizmetçilerden birini gönderip Hz. Peygamber'i evine davet eder. Yahudî âlim, Hz. Peygamber'den karnını açmasını ister. Adam, Hz. Muhammed'in karnını görünce 'Vallahi bu son peygamber'dir. Bu durum karşısında Hz. Hatice, Yahudî âlime dönerek, "amcaları yaptığını görselerdi mutlaka sana zarar verirlerdi. Çünkü onlar, yeğenlerini Yahudî bilginlerden sakınırlar" diyerek tepki verir. Yahudî âlim, Musa'nın hakkı için söylerim ki, bu (genç) ahir zaman peygamberidir. Hiç kimse ona zarar veremez. Ona eş olan kadına müjdeler olsun."²⁶ Bu rivayeti aktaran müellif, bu hadiseden sonra Hz. Hatice'nin kalbinin Hz. Peygamber'e bağlandığını belirtir.²⁷

Kaynaklarda Hz. Muhammed'in risâlet ile görevlendirileceğine dair uydurma ya da aşırı derecede zayıf birçok rivayet zikredilmiştir. Fakat zikredilen rivayetler yer verdiğimiz rivayetlerden sıhhat açısından farklı olmadığından genel bir değerlendirme ile bu bahsi kapatmak istiyoruz. Rivayetler isnâd açısından problemlili olduğu için isnâdları üzerinde durmak yerine metinlerini

²³ Ebu'l-Hasan Ali b. Hasan b. Ali el-Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, Tashih, Abdullah İsmail es-Sâvî, (Kahire: Dârü's-Sâvî, ts), 1: 197.

²⁴ Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hüsrevcirdî Ebû Bekr Beyhâkî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rife ahoâli sâhibi'ş-şerî'a*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405), 2: 67.

²⁵ Halid el-Hammûdî, *Ümmü'l-Mu'minîn Hatice bnt. Huveylid*, (Daru'l-Kasım, ts.), 10.

²⁶ Ayetullah el-'Uzmâ es-Seyyid Muhammed el-Hüseynî eş-Şîrâzî, *Ümmühâtü'l-ma'sûmîn*, (Beyrut: Merkezü'l-Cevvâd, ts), 46.

²⁷ Ayetullah el-'Uzmâ'nın bu cümlesi önemlidir: *وقد اشتغل قلب خديجة بنت خويلد بحبه*/Hatice'nin kalbi onun sevgisi ile meşguldü.

Kur'an'a arz ederek değerlendirmeye tabi tutacağız. Bu rivayetler, Kur'an'ın zahiri ifadeleri ile çelişmektedir: "İşte böylece sana da Kur'an'ı emrimizle vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık. Kuşkusuz ki sen doğru bir yolu göstermektesin."²⁸ Bir başka ayette ise şöyle buyrulmaktadır: "Sen, Kitab'ın sana verileceğini ummazdın...."²⁹

Sonuç olarak ilk dönem kaynaklarımızda yer alan bu tür rivayetlerin Hz. Peygamber'i yüceltme amacıyla uydurulduğunu³⁰ ayrıca söz konusu rivayetlerin anlam bakımından dönemin siyasî, dinî ve sosyo-kültürel şartlarının yanı sıra aklî ilkelerle de örtüşmediğini söyleyebiliriz.³¹ Buradan hareketle sened ve anlam bakımından birçok çelişkiyi barındıran ilgili rivayetleri esas alarak tarih anlayışı inşa etmenin doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır.

3.2. Hz. Peygamber'in Kişiliği

Hz. Hatîce'nin Allah Rasûlü ile neden evlendiği meselesi, ilk önce kiminle evlendiği ve Hz. Peygamber ile evlenirken yaşının ne olduğu mevzusu kadar önemlidir. Bu evliliğin gerçekleşmesinde Hz. Peygamber'in kişiliğinin önemli bir faktör olarak yer aldığını düşünmekteyiz. Hz. Hatîce bu evliliğin gerçekleşmesindeki arzusunu şu cümlelerle ifade etmiştir: "Benim sana olan rağbetim güzel ahlaklı ve doğru sözlü olmandandır/ إني قدرغت فيك لحسن خلقك، وصدق حديثك"³² Bize göre bu durum makul bir sebeptir. Hz. Peygamber'in fiziki güzelliği ve ahlakî yapısı bu evliliğin gerçekleşmesine yol açmıştır. Hz. Peygamber'in ticaret kervanında sergilediği bazı tavırlar, bu evliliğin gerçekleşmesine katkı sağlayan bir diğer husus olarak kaydedilebilir.

Bir araştırmacın bu evliliğin gerçekleşmesinde en büyük faktör olarak takdim ettiği tespiti, önemine binaen olduğu gibi nakletmek istiyoruz: "Hatîce, zenginliği nedeniyle gözde bir duldu. Birçok kimse kendisiyle evlenme girişiminde bulunmuş, ama zenginliği veya gücü değil, ahlâkı ön planda tutan Hz. Hatîce, bütün bu isteklere olumsuz karşılık vermişti. Zira önceki evlilikleri sırasında mal-mülk zenginliğinin değil, güzel ahlakın önemli olduğunu anlamıştı.

²⁸ Şûrâ, 42/52.

²⁹ Kasas, 28/86.

³⁰ Bünyamin Erul, "Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru", *Kutlu Doğum Sempozyumu*, (Ankara, 2001), 3- 17.

³¹ Mustafa Özkan, "Germanoviç'in Hz. Muhammed İle İlgili Bazı İddiaları Üzerine", (*İstem Dergisi*, Yıl 14, Sayı 27, 2016), 22.

³² Muhammed el-Hdır b. Seyyid Abdullah b. Ahmed el-Cenkî eş-Şenkîti, *Keşerü'l-ma'ânîyi'd-derâri fi keşfi ğabâyâ Sahîhi'l-Buhârî*, (Beyrut: Muessetü'r-Risale, 1415/1995), \: 261.

Dul olmanın sıkıntılarından kurtulmak ve sıcak bir yuvaya sahibi olmak için evlenmeyi o da düşünüyordu, ama ne var ki, aradığı birisiyle henüz karşılaşmamıştı. Hatice, ilk zamanlar hiç aklında olmadığı halde, zaman geçtikçe yakından tanıdığı ve ahlakına hayran kaldığı Muhammed'in aradığı hayat arkadaşı olabileceğini düşünmeye başladı. O'nun bu düşüncesi kavminin kendisi için bir sıfat olarak kullandığı "tâhire" isminin gereğine uygundu. "Tâhire"ye uygun olan ancak bir "tâhir"di ve "tâhir"de Muhammed'den başkası değildi."³³ Hz. Peygamber'in ahlaki yapısı ve özellikle o günkü toplumsal bozulma içerisinde Muhammed'in 'el-emîn' sıfatını taşıması, bu evliliğin gerçekleşmesinde temel bir esastı. Özetle Hz. Peygamber'in öne çıkan vasıfları Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'e ilgi duymasına yol açmıştır.³⁴ İbn İshâk, Hz. Hatice'yi "Tâhire, saygın ve servet sahibi" şeklinde üç sözcük ile anlatmaktadır.³⁵

3.3. Hz. Peygamber'in Ticârî Yeteneği

Hz. Hatice'nin sıfatları arasında "tüccâr kadın" unvanı da bulunmaktaydı. O, ticârî faaliyetini güvenilir şahıslarla yürütür, çalıştırdığı kişilere ya ücret öder ya da iş ortaklığı önerirdi. Hz. Hatice'nin mal varlığının kaynağı konusunda farklı görüşler dile getirilmiştir. Şurası bir gerçek ki, Hz. Hatice, geçim kaynağı ticaret olan bir muhitte yetişmiştir. Babasından kendisine ne kadar servet kaldığı bilinmemektedir.³⁶ Saygın ve şahsiyetli Mekkeli bir baba olan Huveylid'in, kızını iyi derecede yetiştirdiği inkâr edilmez. Hz. Hatice'nin servetinin kaynağı hakkında verilen bilgilere bakıldığında ilk sermayesinin eski eşlerinden kaldığı görülecektir. Güçlü bir iradeye ve üstün bir zekâyâ sahip olan Hz. Hatice, sahip olduğu serveti tüketmek yerine ticarete dönüştürerek sermayesine yeni girdiler eklemiştir. Zaman zaman kervan içerisindeki malı önemli bir yekûn tutmuş; neredeyse tek başına ticaret kervanı göndermiştir.³⁷

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile ticarî ilişkilerini ele almadan önce Hz. Peygamber'in ticarî yeteneğine temas etmekte fayda vardır. Muhammed Hamidullah'ın (ö. 2002) anlattığına göre, Allah Rasûlü'nün ilk ticarî deneyimi

³³ Celaleddin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslâm Daveti*, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2007), 43.

³⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (çev.: Salih Tuğ), (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1990, 1: 60.

³⁵ Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Mutalibi, *Kitâbu's-siyer ve'l-meğâzî*, thk. Süheyl Zekkâr, (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1398/1978), 81.

³⁶ Ömer Sabuncu, "Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği", *Diyanet İlmî Dergi*, 2009, Cilt: 45, Sayı 2, 57.

³⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 58.

Kays b. Sâib ile olmuştur.³⁸ Bu zât, başından geçen bir hadiseyi şöyle anlatmaktadır: “Hz. Osman ve arkadaşları beni Allah Rasûlü’nün yanına getirip tanıtmaya başladılar. Hz. Peygamber “Bana onu anlatmayın. Cahiliye döneminde ticarete ortağımды. Sonra bana dönüp Ya Sâib! Cahiliye döneminde yaptığın güzel davranışlarından olan misafir ağırlama, yetime ikrâm ve komşu ile iyi geçinmeye devam et dedi.”³⁹ Ahmet Güzel’in Hz. Peygamber’in ticârî yeteneğini çocukluğunda yaptığı seyahatlere bağlaması sübjektif bir yaklaşımdır.⁴⁰ Zira Hz. Peygamber’in çocuk yaşta amcasının refakatinde yaptığı seyahatin böyle bir yeteneğe neden olduğunu tespit etmek mümkün görünmemektedir.

Allah Rasûlü’nün bu ilk tecrübesinden sonra Hz. Hatîce ile ticârî ilişkisi; Hubâşa⁴¹ fuarına gönderdiği kervanla başladı. Tarihçi eş-Şâmî’nin (ö. ۹۴۲) naklettiğine göre, Hz. Hatîce genç Muhammed’i Cüreş’e bir deve karşılığında iki kez göndermiştir.⁴² Bu üç sefer ile güvenilirliği test edilen ve olumlu bir izlenim bırakan Hz. Muhammed’i önemli bir görev bekliyordu. Teklifin kimden geldiği hususunda net bir bilginin olmaması, bu konuda farklı görüşlerin doğmasına neden olmuştur. Bu yolculuk, köle Meysere ile birlikte Şâm yolculuğu idi. Muhammed Hamidullah’a göre bu kervan, ticârî kervanlarla birlikte değil bağımsız bir şekilde yola çıkmıştı.⁴³ Bu iddia, Hz. Hatîce’nin servetinin ulaştığı seviye ve Hz. Muhammed’in sağladığı güven açısından oldukça önemlidir. Kervanın dönüşünde Hz. Peygamber’in beklenilenden daha fazla kar elde etmesi Hz. Hatîce’nin vadettiğinin iki katını vermesine neden oldu. Bu son seyahat, Hz. Hatîce ile Hz. Muhammed arasında yeni bir alakanın doğmasına vesile olmuştur. Bu yolculuklar dışında Allah Rasûlü’nün Habeşistan’a da ticârî faaliyette bulunmak için yolculuk yaptığını düşünmekteyiz. Zira risâletin bidayetinde Habeşistan kralı Necâşî hakkında “Habeşistan’a gidiniz, zira oranın yöneticisinin bulunduğu yerde kimseye zülüm yapılmaz”⁴⁴ değerlendirmesi, bu diyara ticârî yolculuk yaptığının bir karinesi olarak görülebilir.

³⁸ Ebu’l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecmau’z-zevâid ve menba’u’l-fevâid*, thk. Hüsamüddin el-Kudsî, (Kahire: Mektebetü’l-Kudsî, 1414/1994), 8: 190.

³⁹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî, *Müsned*, thk. Şu’ayb el-Arnâvût ve diğerleri, (Beyrut: Muessesetü’r-Risâle, 14۱۹/۱۹۹۸), 24: ۲۰۹.

⁴⁰ Güzel, “Hz.Hatîce’nin Hz.Peygamber’le Evliliği”, 65.

⁴¹ Hubâşa: Yemen’in yolu üzerinde Mekke’nin güneyinde on günlük mesafede olan bir yerdir. Bkz; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 58.

⁴² Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, ۹: 1۴.

⁴³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 57.

⁴⁴ Ebu’l-Fidâ’ İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kureyşî, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, thk. Ali Şîrî, Beyrut: İhyâu’t-Türâsî’l-Arabî, 1408/1988, 3: 92.

3.4. Hz. Hatice'nin Evlilik Tecrübesi

Siyer ve şemâil kaynaklarında yer alan bir ifade, Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile izdivâcının gerçekleşmesine dair önemli karineler içermektedir. Hz. Hatice daha önce yaptığı her iki evlilikten mutluluğun ahlakî kriterlerde olduğunu tecrübe etmiş ve kavramıştı. Zira İbn Hibbân'ın verdiği bilgiye göre; Hatice kararlı, soylu ve akıllı idi.⁴⁵ (وكانت خديجة امرأة حازمة شريفة لبيبة) Bu sıfatları taşıyan bir kadının ne ile mutlu olacağını çok iyi bilmesi gerekirdi. Dolayısıyla mutlu birlikteliğin mal ile sağlanamayacağını daha önce zengin eşleri ile yaptığı evlilikten tecrübe etmiş olacak ki mutluluğu erdemli davranışlarda görmekteydi.⁴⁶

4. HZ. PEYGAMBER'İN HZ. HATİCE İLE EVLENME NEDENLERİ

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile yaptığı evliliğin gerçekleşmesine etki eden faktörler hususunda temelde sıra dışı ve insanî olmak üzere iki yaklaşım görmekteyiz. Her iki yaklaşımı yakından görmek için kısaca değinmek istiyoruz.

4.1. Hz. Hatice'nin Fiziki ve Ahlakî Yönü

Hz. Hatice'nin ahlakı ve dış görünüşü Hz. Muhammed'in ona ilgi duymasına yol açmıştı. Zira Hz. Hatice, Mekke'nin saygıdeğer, soylu bir ailesine mensup, zarif ve zengin bir kadın olarak biliniyordu. Hz. Hatice beyaz tenli, güzel ve dinç bir kadındı. Kaliteli elbiseler giyer tercihi ise siyah kıyafetten yanaydı. Ziynete önem verir, süs eşyaları noktasında büyük bir tecrübeye sahipti. İyi sanatkârların elinden çıkmış gümüş ve firuze yüzükler, küpeler ve bilezikler takardı.⁴⁷ Elbette Hz. Peygamber'in Hatice ile evlenmeye rağbet etmesini salt dış görünüşe bağlamak eksiklik olur. "İnsan iyiliğin kölesidir" sözünden hareketle Hz. Hatice'nin ticârî faaliyetinde çalıştırdığı Hz. Muhammed'e her defasında fazla ücret vermesi sebebinden hareketle,⁴⁸ cömertliğinin de bu evliliğin gerçekleşmesine etki ettiğini söyleyebiliriz.

⁴⁵ Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Mu'âz b. Ma'bed Ebû Hâtim ed-Dârimî, *es-Siretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ'*, thk. Seyyid Bek, (Beyrut: el-Kütübü's-Sikâfe, 1417), 1: 62.

⁴⁶ Aişe Abdurrahman bnt. eş-Şâtî, *Nisâu'n-Nebi*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1399/1979), 37.

⁴⁷ Afzalurrahman, *Siret Ansiklopedisi*, çev. Yusuf Balcı vd., (İstanbul: İnkılâb Yayınları, 1996), 1: 24.

⁴⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 58.

Hâkim en-Nîsâbûrî'nin aktardığı şu rivayette Peygamberimizin, “İpek giydiren, ekmek yediren ve Hatice ile evlendiren Allah’a hamd olsun. Ben onu çok seviyordum”⁴⁹ sözü, bu evliliğin gerçekleşmesinde ve Allah Rasûlü’nün Hz. Hatice’ye olan ilgisini gözler önüne sermektedir.

5. HZ. HATİCE’NİN İSTENMESİ

Hz. Hatice’yi istemeye giden kişinin kimliği ve onu kimden istediği de ihtilafıdır. Bu konuda Ehl-i Sünnet ve Şia kaynakları farklı bilgiler vermektedir. Biz Ehl-i Sünnet kaynaklarında geçen ihtilafları aktarmakla yetineceğiz. Bazı kaynaklarda Hz. Hatice’yi istemeye giden kişinin Hz. Hamza⁵⁰ bazılarında ise Ebû Tâlib olduğu şeklinde bilgiler yer almaktadır.⁵¹ İki amcanın birlikte gittiğini varsaymak suretiyle rivayetlerin arasını cem etmek mümkündür. Ebû Tâlib’in kız isterken yaptığı konuşma, bu evliliğin gerçekleşmesindeki saikleri de gözler önüne sermektedir. Ebû Tâlib, Allah’a hamd ettikten sonra “Kardeşimin oğlu Muhammed b. Abdullah’ın hiçbir adamla kıyası yapılmaz. Malı azdır. Zaten mal zail olacak bir gölgedir. Muhammed’in akrabalığını bilmektesiniz. O, Huveylid’in kızı Hatice’yi istemektedir...”⁵² Ebû Tâlib yaptığı konuşmada atalarından, buldukları beldenin kutsallığına atıfta bulunarak sözlerini tamamladı. Ardından Hz. Hatice’nin amcasının onay vermesi için sözü ona bıraktı. ‘Amr b. Esed, “Ey Kureyş topluluğu! Siz şahit olunuz ki, ben de Hatice bint Huveylid’i Muhammed b. Abdullah’a nikâhladım” diyerek sözlerini tamamladı.⁵³

⁴⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1414/1990), 3:201, No: 4840. Bu rivayetin isnadında yer alan bazı raviler hakkında ağır cerh ifadeleri kullanılmıştır. Elbânî rivayeti uydurma olarak değerlendirmektedir; Bkz; Muhammed Nâsiruddîn b. Hâc Nûh b. Necâtî b. Adem el-Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’d-da’ife ve’l-mevzû’a*, (Riyad: Dâru’l-Me’ârif, 1412/1992), 11: 174; bu rivayet ile aynı manayı ifade eden ve sahih olan Ebû Hureyre hadisi de bulunmaktadır. Bu itibarla mana olarak doğru olduğunu düşündüğümüz bu rivayeti “onu çok sevdim” cümlesinden dolayı tercih ettik; Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsâ Ebû Nu’aym el-İsbahânî, *Hilyetü’l-evliyâ ve tabakâtü’l-esfiyâ*, (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1409/1988), 1: 383.

⁵⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 1: 190.

⁵¹ Ebu’l-Abbâs Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Muhibüddîn et-Taberî, *Hulâsatu siyeri Seyyidi’l-Beşer*, thk. Talâl b. Cemîl er-Rufâî, (Mekke: Mektebe Nezâr Mustafa el-Bâz, 1418/1997), 38.

⁵² ثم إن ابن أخي هذا، محمد بن عبد الله، لا يوزن برجل إلا رجح به، فإن كان في المال قل، فإن المال ظل زائل، وأمر حائل، ومحمد ممن قد عرقتم قرابته، وقد خطب خديجة بنت خويلد / Geniş bilgi için bkz; Taberî, *Hulâsatu Siyeri Seyyidi’l-Beşer*, 38.

⁵³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yusuf b. Ahmed b. Şihâbüddîn b. Muhammed ez-Zürkânî, *Şerhu’z-zürkânî ale’l-mevâhibi’l-leduniyye*, nşr., (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1417/1996), 1: 378.

Hz. Hatice'nin geleneğe göre istenirken yaşandığı iddia edilen bir olayı burada değerlendirmek istiyoruz. "Hz. Peygamber Hz. Hatice'yi babasından istedi. Ancak o buna yanaşmadı. Bunun üzerine Hatice, bir yemek yapıp içkiler hazırlayarak babasını ve Kureys'ten birkaç kişiyi evine davet etti. Yemekler yenilip içkiler içildikten sonra, Hz. Hatice, sarhoş olan babasına Abdullah'ın oğlu Muhammed beni istiyor bizleri evlendir!' dedi. Babası da 'tamam!' dedi. O zaman Hz. Hatice ona bir kürk giydirdi ve halâk denilen güzel kokudan sürdü. Zira Kureys'in âdeti bu şekildeydi. Hz. Hatice'nin babası ayıldığında kendisine kürk giydirilip halâk denilen kokudan sürülmüş olduğunu gördü. Hatice'ye 'bunlar nedir?' diye sordu. O da 'sen beni Muhammed ile evlendirmedin mi?' dedi. Babası 'Ben seni Ebû Tâlib'in yetimi ile nasıl evlendiririm? Hayatıma yemin ederim ki bu evliliğe izin vermeyeceğim' deyince Hatice şu şekilde karşılık verdi: 'Halkın seni akli karışmış ve değersiz bir kişi olarak tanınmasından utanmaz mısın? Sen şimdi halka o sırada sarhoştum diyerek kendini küçük mü düşüreceksin?' Böylece Hz. Hatice, babasını razı etti."⁵⁴

Daha çok Şî kitaplarında yer alan bu iddiayı tahlil etmeye çalışacağız. Vakîdî'nin belirttiği gibi Hz. Hatice'nin babası daha önce ölmüştü.⁵⁵ Şuayb el-Arnâvut, bu rivayet için yerinde bazı tespitlerde bulunmaktadır. O, isnâta yer alan Hammâd b. Seleme'nin müdellis olup onun kendisinden rivayette bulunduğu ve hadisin müşterek ravisi olan Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu belirtir.⁵⁶ Ebû Şehbe (ö. 1403) de bu hikâyenin vakıya çevresel faktörler ve toplumsal koşullara aykırı olduğunu belirtir.⁵⁷ Siyer yazarlarından Hüseyin Heykel (ö. 1376) de bu olayın yalan olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸ Bu hikâyenin gerçeği yansıtmadığının delili, Hz. Peygamber'in kızı Ümmü Habîbe ile evlendiğinin haberini alması üzerine Ebû Süfyan'ın söylediği şu cümledir: "Böyle bir damadın burnu yere sürülmez."⁵⁹ Ebû Süfyan'ın yapmış olduğu bu değerlendirme, Hz. Muhammed'in kişiliğinden dolayı onun evliliğine karşı çıkmayacağını gösterir

Ebû Talib ya da Hz. Hamza, Hz. Hatice'nin mehri belirlenirken gelin tarafının tayin edecekleri orana razı olacaklarını belirtirler. Şî kaynaklar, mehrin tayini mevzusunda bir detay vermektedir. Buna göre, Hz. Hatice Hz. Peygam-

⁵⁴ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed İbn Seyyidi'n-Nâs, *'Uyûnu'l-eser fi funûni'l-meğâzi ve's-şemâil ve's-siyer*, tlk İbrahim Muhammed Ramazan, (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1414/1993), 1: 64.

⁵⁵ Zürcânî, *Şerhu'z-zürkânî*, 1: 378.

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 47 Hadis: 2849.

⁵⁷ Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-nebevî fi davi'l-Kur'an ve's-sünne*, (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1412/1992), 1: 221.

⁵⁸ Muhammed Hüseyin Heykel, *Hayâtu Muhammed*, (Kahire: Dâru'l-Ma'rife, 2012), 138.

⁵⁹ Seyyid Cemilî, *Nisâu'n-Nebî*, (Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 1416), 123.

ber'in vermesi gereken mehri üstlenmiştir. Bu husus Kureyşli bazı insanların sitemlerine yol açmıştır. Hz. Muhammed'in amcası ise bu sitemden rahatsız olmuş ve şöyle bir tepki vermiştir: "Damat yeğenim gibi biri olunca değeri takdir edilmez ancak sizin gibi biri olduğunda fazla mehir istemesi normaldir."⁶⁰ Hz. Hatice'nin kimden istendiği hem sünni hem de Şîi kaynaklarda ihtilafli olmakla birlikte baskın olan görüşe göre, bu zat amcası 'Amr b. Esed ya da Varak b. Nevfel'dir. Her ne kadar bazı rivayetlerde babasının adı geçmişse de kimi tarihçiler, babasının daha önceden öldüğünü beyan ederek bu görüşün doğru olmadığını açıklamışlardır.⁶¹ Şîi kaynaklarda geçen rivayete göre, eve gelen misafirlere yapılan ikramdan sonra perde arkasından Hz. Hatice şöyle seslenir: "Ey Mekke'nin ileri gelenleri! Evler sizlerle aydınlandı. Kandiller sizinle ışık saçtı. Varsa bir ihtiyacınız derhal giderilir."⁶² Bunun üzerine Ebû Talib söz isteyip geliş sebeplerini açıkladı. Hz. Hatice'nin perde arkasından konuşması Cahiliye döneminde bile İslam'ı yaşadığı intibâsını veren Hz. Hatice'nin evliliğinde oluşturulmaya çalışılan bir başka kurguyu da akla getirmektedir.

6. HZ. HATİCE'NİN EVLİLİK YAŞI

Siyer ve tabakât kitaplarında Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le evlilik yaşına dair farklı rivayetler yer almaktadır. Konu ile ilgili rivayetler arasında çelişkili bilgiler vardır. Genel kabule göre, Allah Rasûlü'nün yaşı yirmi beş, ilk eşininki ise kırktı.⁶³ Bu rivayetin Vâkidî'den (ö. 207) geldiğini görmekteyiz. Vâkidî'nin metrûk olduğu ifade edilmiş öyle ki, Şâfiî'den onun tüm eserlerinin yalan bilgilerle dolu olduğu bilgisi aktarılmıştır.⁶⁴ Bu rivayetin dayanağı, Hz. Hatice'nin vefat anındaki yaşdır. Şöyle ki, Hâkim'in (ö. 405) Ebu'l-Velid> Ahmed b. Hasan b. Abdülcebbâr> Muhammed b. ishâk> Abdullah b. Muhammed b. Yahyâ b. 'Urve b. Zübeyr> Hişâm b. Urve tariki ile aktardığına göre "Hz. Hatice vefat ettiğinde altmış beş yaşında idi."⁶⁵ Hâkim, bu rivayetin şâz oldu-

⁶⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Şehrâşûb Mâzenderân, *Menâkıb Âli b. Ebî Tâlib*, thk. Yûsuf el-Bikâ'î, (Beyrut: Dâru'l-Edvâ', 1412/1991), 1: 160.

⁶¹ Yahyâ b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Yahyâ el-Âmirî, *Behcetü'l-mehâfil ve buşyetü'l-emâsil fi telhîsi'l-mu'cizât ve's-siyer ve's-şemâil*, (Beyrut: Dâru Sâdir, ts), ʿ: 145.

⁶² Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihâru'l-enoâri'l-câmi'âlâ-düveri ahbâri'l-eimmeti'l-ethâr*, (Beyrut: Dâru'l-Vefâ, 1403/1983), 16: 25.

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 217.

⁶⁴ Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz ez-Zehebî, *Tarihü'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), ʿ: 182.

⁶⁵ Ebû Abdillâh el-Hâkim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nu'aym b. el-Hakem en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1411/1990), 3: 201, Hadis No: 4838.

ğunu ve ölüm anında Hz. Hatice'nin altmış yaşın altında olduğunu söyler.⁶⁶ Ayrıca rivayetin râvileri arasında yer alan Abdullah b. Muhammed b. Yahyâ b. 'Urve b. Zübeyr'in 'metrûkü'l-hadis'/yani rivayetleri terk edilmiş bir râvî olduğu belirtilmiştir.⁶⁷ Bu nedenle mezkûr rivayetin isnâd açısından zayıf olduğu ortaya çıkmıştır.

İbn Abdilberr, (ö. 463) Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile yirmi dört yıl evli kaldığını, altmış dört yaşında vefat ettiğini dolayısıyla evlendiğinde kırk yaşında olduğunu savunur.⁶⁸ İbnü'l-Esîr, (ö. 630) de delil göstermeden Hz. Hatice'nin kırk yaşında olduğunu ifade eder.⁶⁹ Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evlenirken kırk yaşında olduğunu iddia edenlerin ileri sürdükleri bir diğer delil şudur; Hz. Hatice Fil hadisesinden on beş sene önce; Hâkim ise bu olaydan on üç sene önce doğmuştu. Yani Hz. Hatice, Hâkim'den iki yaş büyüktü ve bu nedenle Hâkim'in yaşı, Hz. Hatice'nin yaşının kırk olduğunu ortaya çıkarır.⁷⁰ Nevevî (ö. 676), bu konuda farklı rakamlar zikretse de aktardığı birinci görüşü temriz (zayıflık belirtisi) ifadesi olmaksızın veririrken,⁷¹ son iki görüşü قیل/denildi getirerek vermesi, onun tercih ettiği görüşün "kırk beş yaş" olduğunu gösterir.⁷² İbn Hacer (ö. 852) ise, Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evlendiklerinde ondan on beş yaş büyük olduğunu belirtir.⁷³ İbn 'Asâkir, Hz. Hatice'nin evlilik yaşı ile ilgili bilinen rivayeti aktardıktan sonra yaptığı şu değerlendirme oldukça ilginçtir: "Arkadaşlarımız, Hz. Peygamber'in evlendiği ilk eşinin Hatice bnt. Huveylid olduğunu ve o gün kırk dört yaşında olduğu hususunda ittifak etmişlerdir."⁷⁴ Hz. Hatice'nin Allah Rasûlü ile evlenirken yaşı ile ilgili yukarıda yer

⁶⁶ Hâkim, "Bu görüş şâzdır. Zira bildiğim kadarıyla altmış yaşına bile girmiş değildi" / هَذَا قَوْلٌ شاذٌّ، فَإِنَّ / عُنْدِي أَنَّهَا لَمْ تَبْلُغْ سِتِّينَ سَنَةً الَّتِي der. Hâkim, *Müstedrek*, 3: 201, Hadis No: 4838.

⁶⁷ Cemâlüddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *ed-Du'afâ ve'l-metrûkûn*, Abdullah el-Kâdî, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1406), 2: 141.

⁶⁸ Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. İbn Abdilberr b. Âsım en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1412/1992), 4: 1818.

⁶⁹ Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu'l-Kerem Muhammed b. Muhammed Abdülkerim b. Abdülkerim b. Abdülvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed, 'Âdil Ahmed Abdülmevcûd, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994), 7: 80.

⁷⁰ M.J. Kister, "The Sons of Khadîja (Hz. Hatice'nin Oğulları)", Çev. Sena Kaplan, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, Sayı: 1, 2016, 545.

⁷¹ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yayhâ b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâi ve'l-lugât*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts), 2: 342.

⁷² Nevevî'nin tercih ettiği İbare şu şekildedir: وقيل: ثمان وعشرون، وقيل: أربعون ولها يومئذ خمس وأربعون سنة، وقيل: ثمان وعشرون، وقيل: أربعون Bkz; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâi*, 2: 342.

⁷³ Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahabe*, thk. Âdil Ahmed b. Abdülmevcûd ve Ali Muhammed, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415), 8: ١٠٠.

⁷⁴ Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullah İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, thk. 'Amr b. Garame el-Ömerî, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 3: 190.

verdiğimiz rivayetlerin zayıf olması ve birbirinden farklı rakamların ortaya konulması İbn 'Asâkir'in ittifak vardır tezini çürütmektedir.

Bazı âlimlere göre, Hz. Hatîce Hz. Peygamber ile evlenirken yaşı kırkın altındaydı. Bu düşüncede olan âlimler, delil olarak bazı rivayetlere başvurmuşlardır. Bu rivayetleri ele alıp değerlendikten sonra doğru bulduğumuz rakamı ortaya koyacağız. İbn 'Asâkir'in Zübeyr b. Bekâr⁷⁵ Muhammed b. Hasan⁷⁶ Muhammed b. Fuleyh⁷⁷ Ebû Bekr b. Osman b. Sehl b. Huneyf'den⁷⁸ aktardığı bir rivayete göre Hz. Hatîce Allah Rasûlü ile evlendiğinde otuz yaşındaydı.⁷⁹ İbn Sa'd, Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî⁸⁰ Babası⁸¹ Ebû Sâlih⁸² İbn Abbâs tariki ile aktardığına göre, Hz. Hatîce Hz. Peygamber ile evlendiğinde yirmi sekiz yaşındaydı.⁸³ Hâkim en-Nîsâbü'rî, (ö. 405) *el-Müstedrek*'te Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Bâleveyh⁸⁴ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel⁸⁵ Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb⁸⁶ İbrahim b. Sa'd ez-Zuhrî⁸⁶ Muhammed b. İshâk⁸⁷

⁷⁵ Hatîb el-Bağdâdî, bu zatın sika râvilerden olduğunu yazar. Bknz; Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit b. Ahmed b. Mehdî el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422, 2002), 9: 486.

⁷⁶ Zehebî, bu zât için sika hükmünü vermektedir. Bknz, Zehebî, *Zikru esmâ-i men tüküllime fihî ve huve müvessak*, thk. Muhammed Şekûr b. Mahmûd, (Mısır: Mektebetü'l-Menâr, 1406/1986), 160.

⁷⁷ Dârimî, bu râviyi 'mütkin râviler'den biri olarak tavsif eder. Bknz, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Mu'âz b. Ma'bed Ebû Hâtum ed-Dârimî, *Meşâhîr 'Ulamâi'l-emsâr ve a'lâmi fu-kahâi'l-aktâr*, thk. Merzûk Ali İbrahim, (Mısır: Dâru'l-Vefâ', 1411/1991), ۲۲۶.

⁷⁸ Zehebî, Malik, Sevrî ve İbnü'l-Mübarek'in kendisinden rivayette bulunduğu sika bir râvidir. Bknz, Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 3, 1018.

⁷⁹ İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 3: 191.

⁸⁰ Zehebî, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Ahmed b. Hanbel kimsenin ondan tahdîs ettiğini zannetmem dediğini, Dârekutnî'nin de metrûk olduğuna hükmettiğini, İbn 'Asâkir'in ise, râfîzî olduğunu bu nedenle sika olmadığına belirtmiştir. Zehebî, *Mîzanu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1382/1963), 4: 304.

⁸¹ Babası Sâib b. Bişr'dir. Kaynaklarda hakkında yapılmış bir değerlendirmeye muttali olmadık.

⁸² Ebû Sâlih'in nisbesi; Ahmed b. 'Asım b. 'Anbes'e'dir. Abdâllardan olduğunu belirtilmiştir. Bu sıfat râviler için kullanıldığında, genel anlamda râvinin adil oluşunu ifade eder. Geniş bilgi için bkz; Yahyâ Mahmûd el-Kudât, *Medlûl Mustalahi'l-abdâl 'inde'l-muhaddisîn*, (Ürdün: Meceletü'l-'Ulûmi's-Şerî'a ve'l-Kânûn, sayı: 43, 2016), 570-580.

⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 8: 16.

⁸⁴ Hâkim, bu zat hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: "O, benim hocamdır. Güvenilir bir râvidir. Bkz; Ebu't-Tayyib Nâyif b. Salâh b. Ali el-Mansûrî, *er-Ravdu'l-bâsim fi terâcîm şuyûhi'l-Hâkim*, (Riyâd: Dâru'l-'Âsime, 1432/2011), ۲: 814.

⁸⁵ Mansûrî, bu ravi hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Hatib el-Bağdâdî bu râvî ile ilgili cerh ve ta'dîline dair bir hüküm beyan etmemiştir. Ancak bana göre bu kişi meçhuldür." Bkz; Mansûrî, *İrşâdü'l-kâsî ve'd-dânî ilâ terâcîm şuyûhi't-Taberânî*, thk. Sa'd b. Abdullah el-Hamîd, (Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.), 154.

⁸⁶ Zehebî, başta Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Ma'in olmak üzere cerh ve ta'dîl âlimlerinin bu zatı sika ve hüccet gördüklerini aktarır. Bkz; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, thk. Heyet, (Beyrut: Mu-esesetü'r-Risâle, 1405/1985), 8: ۲۰5.

kanalıyla gelen rivayete göre; Hz. Hatîce ve Ebû Tâlib hicretten üç yıl önce aynı yılda vefat etmiş ve Hatîce evlendiğinde yirmi sekiz yaşındaydı.⁸⁸ Beyhâkî, (ö. 458) *Delâilü'n-Nübüvve'*de Hâkim en-Nîsâbü'rî'ye atfen şu bilgiyi vermektedir: "Ebû Bekr b. Ebû Hayseme'nin⁸⁹ hattından okudum. O dedi ki, bize Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî⁹⁰ tahdis etti. O şöyle dedi 'Hatîce altmış beş yaşına kadar yaşadı.' Elli yaşında vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Bu son görüş daha sahihtir."⁹¹

Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber ile evliliğinde kaç yaşında olduğuna dair ilgili kaynaklardan aktardığımız bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. Kırk yaşında olması

Meşhûr olan bu görüşe göre Hz. Hatîce, Allah Rasûlü ile evlenirken kırk yaşındaydı. İbn Sa'd'ın el-Vâkıdî'den aktardığı rivayette bu rakam açıkça belirtilmiştir.⁹²

b. Otuz yaşında olması

İbn 'Asâkir, bu evlilik tahakkuk ettiğinde Hz. Hatîce'nin otuz yaşında olduğunu söyler. O, bunu Ebû Bekr b. Osman b. Sehl b. Huneyf isnâdı ile yapmış olduğu rivayetle ortaya koyar.⁹³

c. Yirmi sekiz yaşında olması

Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin *el-Müstedrek* adlı kitabında İbn İshâk'tan, İbn Sa'd ise, zayıf bir isnâdla İbn Abbâs'tan naklettiklerine göre, Hz. Hatîce yirmi sekiz yaşındaydı. İbn Abbâs'tan gelen bu rivayetin kabul edilmeye daha uygun ol-

⁸⁷ 'Alâî, bu râvînin tedlis yapmakla meşhur olduğunu yazmaktadır. Bkz; Selâhaddîn Ebû Sa'îd Halîl b. Kelkeldî b. Abdullah el-'Alâî, *Câmi'u't-tahsil fi ahkâmi'l-merâsîl*, thk. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi, (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1407/1986), 261.

⁸⁸ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 3: 200, Hadis No: 4837.

⁸⁹ İbn Ebî Ya'lâ, bu zatı; sika ve hafız olarak tavsif etmekte, ayrıca hadis bilgisini Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Ma'în'den aldığını belirtmektedir. Bkz; Ebu'l-Hasan Muhammed b. Muhammed İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, thk. Muhammed Hâmid el-Fekî, (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.),1:44.

⁹⁰ Zehebî, bu râvî hakkında sadûktur ancak Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı tartışmasındaki tevakkufu nedeniyle hakkında leyyin hükmünü vermiştir. Bkz; Zehebî, *Dîvânü'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn ve halkın mine'l-mechûlîn ve sikât fihim leyyin*, thk. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî, (Mekke, Mektebetü'n-Nahde, 1387/1967), 388.

⁹¹ Beyhâkî, *Delâilü'n-nübüvve*, 2: 71.

⁹² Taberî, *Târihü'r-rüsûl*, 2: 280.

⁹³ İbn 'Asâkir, *Târihu Dimesşk*, 3: 191.

duğu sonucuna varan bazı araştırmacılar vardır. Gerekçe ise İbn Abbâs'ın sahâbî olmasıdır.⁹⁴

d. Yirmi beş yaşında olması

Bazı rivayetlerde Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber ile evlendiğinde yirmi beş yaşında olduğu ifade edilmiştir. Beyhakî, bunu Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'ye dayandırmakta ve en sahih görüş olarak vermektedir.⁹⁵

Tüm bu rivayetleri aktardıktan sonra tercih ettiğimiz görüşe yer verebiliriz. Her şeyden önce řu olguyu ifade etmekte fayda vardır: Yirmi beş yaşında bulunan ve ilk evliliğini yapan bir kişinin kırk yaşındaki bir kadınla evlilik yapması imkânsız olmasa da çok makul bir durum olarak görünmemektedir. Yine aklın kabul etmekte zorlanacağı bir diğer husus, kırk yaşından sonra bir kadının altı tane çocuk doğurmasıdır. Ekrem el-Umerî'nin de dediği gibi, Hz. Hatîce'nin kırk yaşından sonra çocuk doğurması imkânsız değilse de zordur. Zira kadınlar elli yaşından itibaren doğurganlık sıfatını kaybedebilirler. Kaldı ki, Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber ile evlenirken kırk yaşında olduğuna dair herhangi bir sahih hadis de bulunmamaktadır.⁹⁶ Ayrıca Hz. Hatîce'nin kırk yaşında iken Allah Resûl'ü ile evlilik yaptığına dair kaynaklarda yer alan rivayet hakkında Hâkim'in 'bu rivayet şâzdır' değerlendirmesi de 'kırk yaş' ile ilgili rivayetin zayıflığını göstermektedir. İsnadı sorunlu olan rivayetlerden tarihi ve sosyolojik gerçekliğe aykırı olan haberlerden hareketle tarih anlayışı oluşturmak gerçekçi bir yaklaşım değildir. Muhtemeldir ki, bununla bu izdivâcta var olan duygusal boyut devre dışı bırakılarak, tamamen ruhânî ve efsanevî bir boyut kazandırmak hedeflenmiştir. Tüm bu tarihi hakikatler ışığında Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber ile evlenirken yirmi sekiz yaşında olduğuna kanaati baskın gelmektedir. Ayrıca cerh ve ta'dîl âlimi olan Zehebî'nin de bu görüşte olması bu reyî tercih etmemizin bir diğer sebebidir.⁹⁷

⁹⁴ Tahânî bnt. Abdülkadir b. Osmân Yemânî, *Medâmîn terbeviyye müstenbite min sîreti ümmi'l-mü'minin Hatice*, (Ummu'l-Kurâ Üni., Külliyyetü't-Terbiyye, 1429-1430), 37.

⁹⁵ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 2: 71.

⁹⁶ Ekrem Diyâ' el-Umerî, *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahiha muhâveletün li-tatbîk kavâ'idü'l-muhaddisin fi nakd rivâyâti's-sîreti'n-nebeviyye*, (Medine-i Münevvere: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1415/1994), 1: 113.

⁹⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 1: 37.

7. Şİİ ÂLİMLERE GÖRE HZ. HATİCE'NİN HZ. PEYGAMBER'DEN ÖNCEKİ EVLİLİKLERİ

Sünnî âlimler, Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'den önce evlilik yaptığına dair kanaat ortaya koyarken Şia ulemâsı Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evlenmeden önce hiç kimseyle evlenmediğini iddia etmişlerdir. Elbette kendi görüşlerinin sağlamlığını ortaya koymak için bazı tezlere başvurmuşlardır. Bu tezleri tek tek ele alıp mezhebi kaygılardan uzak bir şekilde değerlendirmeye çalışacağız.

7.1. Hz. Hatice'nin Konumu

Sünnî ve Şiiler Hz. Hatice'nin toplum nezdindeki konumunu kabul etmişlerdir. Bu konuda herhangi bir tartışma yoktur. İbn Seyyidi'n-Nâs (ö. 734) Hz. Hatice'yi şu şekilde nitelendirir: "O, asil ve dirayetli bir hanımefendi idi. Allah ona hayır ve ikramda bulunmuştur. Kureyş kadınları içinde vasat, fakat büyük şeref sahibi ve varlıklı bir kadındı."⁹⁸ Şia'ya göre Hz. Hatice'nin yüksek konumu, Peygamber'den önceki evliliklerinin gerçekleşmesine engeldir. Zira Kureyş'in eşrafından gelen evlilik tekliflerini reddetmiş olması onun Hz. Peygamber'den önce evlilik yapmadığına bir delildir. Bu delilin temel gerekçesi kabile asabiyetinin Hicâz bölgesine hâkim olmasıdır. Kureyş'in ileri gelenlerinden gelen teklifleri reddedip buna karşın Mahzum ve Temim kabilelerinden iki Arap'la evlilik yapması, mantıksal olarak böyle bir evlilik yapmış olabileceği ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.⁹⁹ Buradan hareketle Şia, Rukiyye ve Zeyneb adlı çocukların Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hâle'den olduklarına inanmaktadır.¹⁰⁰ Bu tez, ilmî olmaktan uzaktır. Zira Kureyşli kadınların kendi kabileleri dışında hiç evlilik yapmadıkları ispat edilirse o zaman bu tezin bir anlamı olabilir. Elimizde bunu ortaya koyan bir bilgi ve çalışma olmadığından bu iddia varsayımdan öteye bir anlam taşımaz. Bu tez, büyük bir ihtimal ile Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber dışında evlilik yapmadığı ön kabulüne dayanmaktadır. Bu da Hz. Hatice'ye, Hz. Peygamber dışında evliliği yakıştırmayıp başka bir tabirle ön yargıları ve arzuları tarihe söyletmek anlamına gelmektedir.

7.2. Hz. Hatice'nin Azra Oluşu

İbn Şehrâşûb, Seyyid Mürteza'nın "*Şâfi*", Şeyh Tusi'nin "*Talhis*" adlı kitaplarında Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber Efendimizle evlendiğinde "azra"

⁹⁸ İbn Seyyidi'n-Nâs, '*Uyûnü'l-eser*, 1: 63.

⁹⁹ Cafer Murteza Amilî, '*es-Sahih min sîreti'n-nebiyyi'l-a'zam*, (Beyrut, Dâru'l-Hâdî, 1416/1995), 2: 123.

¹⁰⁰ İbn Şehrâşûb, '*Menâkib Âli b. Ebî Tâlib*, 1: 159.

(bakire) olduğuna işaret ettiklerini yazmaktadır.¹⁰¹ Ancak müellifin bu konuda bir delil ortaya koymaması iddianın yüzeyselliğini göstermektedir. Kaynak olarak verilen eserlere baktığımızda onların herhangi bir veri takdim etmediklerini görmekteyiz. Aslında müddei iddiasını ispat etmekle sorumludur. Kaldı ki bir kadının bakireliği kendi ifadesi ya da eşinin anlatmasıyla anlaşılır. Hz. Peygamber'in ve Hz. Hatîce'nin bu konuya dair ifadeleri kaynaklarda yer almadığı için üçüncü bir şahsın muttali olması da mümkün değildir. Bu anlayış, Hz. Hatîce'nin Allah Rasûlü dışında başkasıyla evliliğini doğru bulmama/hos görmeme düşüncesinin doğal bir sonucu olsa gerektir.

7.3. Hz. Hatîce ile Evlenen Kişilerin Nisbelerindeki İhtilâf

Şia'nın Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber ile evlenmeden önce başka biriyle evlenmediğine dair ileri sürdüğü bir diğer delil de Hz. Hatîce ile evlilik yapan iki kişinin nisbelerindeki ciddi ihtilafların olmasıdır. Örneğin Ebû Hâle, bazı kaynaklarda Ebû Hâle en-Nebbâş b. Zürâre,¹⁰² Ebû Hâle Hind b. en-Nebbâş b. Zürâre,¹⁰³ Ebû Hâle Hind b. Nebbâş b. Zürâre et-Temîmî¹⁰⁴ ve Ebû Hâle Malik en-Nebbâş b. Zürâre¹⁰⁵ şeklinde yer almaktadır. Cahiliye döneminde künye ve lakap ihtilafı bilinen bir husustur. Buradan hareketle Ebû Hâle'nin Hz. Hatîce ile evlilik yapmadığını söylemek doğru bir yaklaşım değildir. Hz. Hatîce'nin diğer bir eşi olan Atîk (Uteyyık), Mahzûm kabilesine mensuptur. Hâlid,¹⁰⁶ Âbid,¹⁰⁷ Âiz¹⁰⁸ ve Abdullah¹⁰⁹ şeklinde babasının isminde var olan ihtilafı, Ebû Hâle'nin nisbesindeki ihtilaf gibi değerlendirmek gerekir. Tüm bu ihtilaflar bilinen ve nesilden nesile aktarılan önemli bir olguyu ortadan kaldırmaz.

¹⁰¹ İbn Şehrâşûb, *Menâkıb Âli b. Ebî Tâlib*, 1: 160.

¹⁰² Makdisî, *el-Bed'u ve't-târîh*, 5: 10.

¹⁰³ Abdurrahman b. Muhammed b. İshâk İbn Mende el-'Abdî, *el-Müstahrec min kütübî'n-nâs li't-tezkire ve'l-müstetraf min ahvâli'r-ricâl li'l-ma'rife*, thk. 'Âmir Hasan Sabrî, (Bahreyn: eş-Şuûni'd-Dîniyye, ts.) Ƴ: 57.

¹⁰⁴ M. Yaşar Kandemir, *Hatîce, DİA.*, 1997,16: 465.

¹⁰⁵ İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eser fi 'uyûni't-târîh ve's-siyer*, (Beyrut: Şirketu Dârî'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkam, ١٤١٨, 1997), ٢٢.

¹⁰⁶ Ebû Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe, *el-Me'ârif*, thk. Servet 'Ukkâşe, (Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyye el-'Âmme, 1992), 133.

¹⁰⁷ Taberî, *Târîhü'r-rusul*, 3: 161

¹⁰⁸ Hâşimî, *el-Muhabber*, 78.

¹⁰⁹ Makdisî, *el-Bedu ve't-târîh*, 4: 138.

8. HZ. HATİCE'NİN HZ. MUHAMMED'DEN DOĞAN ÇOCUKLARI

Hz. Peygamber'in İbrahim¹¹⁰ hariç tüm çocukları Hz. Hatice'den doğmuştur. Farklı rivayetler kabul edilirse, Hz. Hatice'nin iki kız dört erkek çocuğu olmak üzere altı tane çocuğu olduğu söylenebilir. Farklı rivayetlerden kastımız, İbn İshâk'tan gelen ve Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile yaptığı evlilikten iki oğlu,¹¹¹ diğer bir rivayete göre üç oğlu ile dört kızının dünyaya gelmesidir.¹¹² Hz. Hatice'nin; Kasım, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Abdullah ve Fâtıma adındaki çocuklarının hepsinin nübüvvetten önce doğdukları rivayet edilmekte ancak Abdullah'ın bi'setten sonra doğduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.¹¹³ İbn Hişâm, Hz. Hatice'nin doğurduğu çocukların sıralamasını kızları için; "Rukiyye, Zeyneb, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma" erkek çocuklar için de Kâsım, Tayyib ve Tahir şeklinde vermiştir.¹¹⁴ Makrîzî, (ö. 845) en sahih görüş ile sıralamayı; Zeyneb, Kâsım, Ümmü Gülsüm, Fâtıma, Rukiyye ve Abdullah şeklinde yapmaktadır.¹¹⁵ Erkek çocuklarının kızlardan sonra dünyaya geldiği ve İslâm gelmeden önce öldükleri aktarılmıştır.¹¹⁶ Bu nedenle Hz. Peygamber'in Hatice'yi teselli ettiği şeklinde bilgiler, rivayetlerde yer almaktadır.¹¹⁷ Hüseyin Heykel'in Hz. Hatice'nin ölen çocuklarından dolayı Allah'a sitem ettiği şeklinde verdiği bilgi, doğruyu yansıtmamaktadır. Yazarın iddiasına hiçbir kaynak göstermemesi ve bu iddiasını temellendirmemesi¹¹⁸ batılı yazarlardan etkilendiğini göstermektedir.¹¹⁹

¹¹⁰ İbrahim, Hz. Peygamber'in cariyesi olan Mariye'dendir.

¹¹¹ İbn İshâk, *es-Siyer*, 82.

¹¹² Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saïd b. Hazm *ez-Zâhirî, Cevâmi'u's-sîreti'n-nebeviyye*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), ۳۱.

¹¹³ M. Yaşar Kandemir, Hatice, *DİA*. 16: 465.

¹¹⁴ İbn Hişâm, *Siyretu İbn Hişâm*, 1: 190.

¹¹⁵ Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Ebu'l-Abbâs el-Hüseynî, *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'n-nebî mine'l-ahvâl ve'l-emoâl ve'l-hafede ve'l-met'a'*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1420/1999), s: 334.

¹¹⁶ Ebu'l-Fedâ' İsmâil b. Ömer İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *el-Fusûl fi's-sîre*, thk. Muhammed el-İdu'l-Hatarâvî ve Muhyiddîn Müstev, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1405/1985), 242.

¹¹⁷ Hüseyin b. Muhammed b. Hasan ed-Diyârbekrî, *Târihu'l-hamîs fi ahvâl enfesi nefis*, (Beyrut: Müessesetü Şa'bân, ts), 1: 275.

¹¹⁸ وهي لا ريب قد اتجهت عند موت كل واحد منهما في الجاهلية إلى الهتها الأصنام تسألها: ما بالها لم تشملها برحمتها وبرها، وما بالها لم ترحم قلبها من أن يهوى به الكل ليتحطم على قرارة الحزن مرة فمرة! Kuşkusuz o, çocuklarının ölümünde cahiliyye döneminde ilâh edindiği putlara yönelmiş ve şöyle sitemde bulunmuştur: "Neden iyiliğiniz ve merhametiniz beni de kapsamadı. Neden kalbimin ağıt yakmasına müsaade edip merhamet etmediniz? Bkz: Heykel, *Hayâtu Muhammed*, ۱۴۴.

¹¹⁹ Musa Şâhin Lâşîn, *Ezvâcü'n-nebî*, (Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1987), 40.

Şia'dan bir kısım ulemâ, Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber'den dünyaya gelen çocukları hususunda farklı düşünmektedir. Bu gruba göre, Hz. Peygamber'in Fâtıma dışında kızı yoktur, bu nedenle Rukiyye, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm'ün onu üvey evlâtları olduğu düşüncesine sahiptirler. Ebu'l-Kâsım el-Kûfî'nin (ö. 352) aktardığına göre ebeveynlerin ölümü üzere Hz. Hatîce, kız kardeşinin çocukları olan Zeyneb ve Rukiyye'yi yanına almıştır.¹²⁰ Şia'nın Hz. Hatîce'nin Hz. Peygamber'den önce yaptığı evliliğe karşı çıkıp onun Temîm kabilesinden biri ile evlenmesini Kureyşliliğe aykırı bir gerekçe ile reddederken Kureyşli bir kadın olan Hz. Hatîce'nin kız kardeşinin Temîmli biri ile evlendiğini iddia etmeleri bir çelişki olarak karşımızda durmaktadır. Şii tarihçilerden bir diğer âlim Şehrâşûb (ö. 489) ise, daha net ifadelerle Zeynep ile Rukiyye'nin Hz. Hatîce'nin kız kardeşi olan Hâle'nin çocukları olduğunu belirtir.¹²¹

Şia'nın bazı rivayetlerden çıkarımda bulunarak bu sonuca vardıkları görülmektedir. Örneğin "Ya Ali! Ben dâhil hiç kimseye verilmeyen üç özellik sana verilmiştir: Sana benim gibi bir kayınpeder verilmiş, oysa bana senin kayınpederin gibi biri verilmemiştir. Sana "sıddıka" bir eş olarak kızım verilmiş, bana ise, O'nun gibi bir eş verilmemiştir. Sulbünden Hasan ile Hüseyin gibi iki evlât sana verilmiş, bana ise onlar gibi evlat verilmemiştir. Ne var ki siz bendensiniz ben de sizdenim."¹²² Onlara göre bu rivayette geçen sıddıka eş, Ali'ye münhasırdır. Aksi takdirde Hz. Osman'da bu fazilete ortak olurdu.

Bu görüş, Şia'nın genel kabulü olup bunun şâz bir görüş olarak telakki edilmesi doğru değildir. Meclisî, (ö. 1110) bu mevzuda farklı rivayetleri zikretmişse de yukarıdaki rivayetlere atıfta bulunması bu görüşün genel kabul gördüğünün bir göstergesidir.¹²³ Bu görüşte olan Şii'lerin temel dayanağı, Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma dışında kızlarının olmadığını, açıkça ifade edilmese de Hz. Peygamber'in her iki kızının Hz. Osman ile izdivâc etmelerini imkânsız görmeleridir. Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma dışında kız çocuklarına sahip olmadığı iddiaları her şeyden önce Kur'an ile tenakuz arz etmektedir. Zira Kur'an'da "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına de ki, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur. Kuşkusuz Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."¹²⁴ Bu ayette geçen وبناتك çoğul ifadesi Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma dışında kız çocuklarına sahip olduğunu

¹²⁰ Ebu'l-Kasım Ali b. Ahmed b. Musa b. İmâm Muhammed b. Ali b. Musa b. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib, *Kitabu'l-istiğâse*, (San'â', (Yemen), ts.), 64-65.

¹²¹ Şehrâşûb, *Menâkib*, 1: 159.

¹²² Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 23:144.

¹²³ Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, 23: 150- 155.

¹²⁴ Ahzâb, 33/59.

göstermektedir. Hz. Osman'a olan nefretin ulaştığı boyut, Şia'nın tarihî gerçekleri saptırma gayretlerinin sonucu ve yanlı tarih oluşturma çabalarının da tescilidir. Kur'an'ın sarîh nassına aykırılığından dolayı kin ile oluşturulmuş uydurma rivayetlerin nazar-ı itibardan sakıt olduğunu beyan ederek bu fasla son vermek istiyoruz.

9. HZ. HATİCE'NİN İLK MÜSLÜMAN OLMASI

Hz. Peygamber'in yaptığı davete ilk iman eden kişinin kimliğinde de iki mezhep arasında ihtilaf olduğunu görmekteyiz. Ehl-i Sünnet, İslam'a ilk girenlerle ilgili genel anlamda yaş, cinsiyet ve statü farklılığını göz önünde bulundurarak bir sıralama yapmaktadır. Buna göre kadınlardan İslam'a ilk giren Hz. Hatice, çocuklardan Hz. Ali, kölelerden Hz. Zeyd hür yetişkinlerden ise Hz. Ebû Bekir olmuştur. Bu hususu ilk ifade edenin Ebû Hanîfe (ö. 150) olduğu belirtilmiştir.¹²⁵ Bu genel yaklaşımın dışında farklı yaklaşımların olduğunu da görmekteyiz. Örneğin İbn Hacer ilk Müslüman olanın Hz. Hatice olduğunu açıkça ifade etmektedir.¹²⁶ Ayrıca İbn Hacer, temrîz ifadesi ile ilk Müslüman olanın Zeyd b. Harîse olduğunu da aktarmaktadır.¹²⁷ Başka bir Şâfiî âlimi olan İbn Asâkir (ö. 620), ilk Müslüman olan kişinin Hz. Hatice olduğunu en sahih görüş olarak vermektedir.¹²⁸

Şia'ya göre ilk Müslüman olan Hz. Ali'dir. Onlara göre bu konuda ittifak vardır. Şia'nın önemli âlimlerinden biri olan el-Emînî (ö. 1390/1971) "Hz. Peygamber'in ve Hz. Ali'nin onlarca sözlerinden anlaşılıyor ki, ümmetin ilk Müslümanı Ali'dir. Bu konuda ihtilaf yoktur" der.¹²⁹

Aslında kimin önce Müslüman olduğu önemli olmamakla birlikte sahip olunan anlayışların tarih kitaplarına nasıl yansıtıldığını görmemiz açısından bu mesele tipik bir örnektir. Sünnî kaynakların söyledikleri daha tutarlı ve objektiftir. Zira zayıf bir görüş de olsa Zeyd b. Harise'nin ilk Müslüman şahıs olarak ifade edilmesi, onların şahsî temennilerini baz almadıklarını göstermektedir.

¹²⁵ Abdurrahman b. Ebî Bekr Celalüddîn es-Süyûtî, *Târihu'l-hulefâ'*, thk. Hamdî Demirtaş, Nşr, (Mısır: Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, 1425/2004), 31.

¹²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8: 99. İbn Hacer mutlak anlamda Hz. Peygamber'e ilk iman edenin Hz. Hatice olduğunu açıkça ifade etmiştir. / وأول من صدقت ببعثته مطلقاً.

¹²⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8: 100.

¹²⁸ Abdurrahman b. Muhammed b. Hasan İbn Mansûr İbn Asâkir, *Kitabu'l-erbaîn fi menâkib ummühâti'l-mü'minin*, thk. Muhammed Mutî' el-Hâfız, (Dımeşk: Dâru'l-Fıkr, 1406), ٤٩.

¹²⁹ Abdülhüseyn Ahmed el-Emînî en-Necefi, *el-Gadir fi'l-Kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, (Beyrut: Muessettü'l-A'lamî, 1414/1994), r: 95,96, 99, 224, 236.

Peygamberliğin yaklaşması ile sadık rüyalar görmeye başlayan Hz. Muhammed, münzevi hayatı sevmeye başlamıştı. Bu nedenle Nur dağında Hira mağarasına çıkıyor ve tefekküre dalıyordu. Hz. Hatice bu dönemde, ona yemek götürüyor ve onunla birlikte kaldığı da oluyordu. Bir keresinde Hz. Muhammed'in eve dönüşü geciktiğinde, Hz. Hatice hizmetkârlarını göndererek onu aratmış ama bulamamışlardı. Hz. Peygamber eve geldiğinde ise Hz. Hatice "kendisini aramaları için adamlar gönderdiğini, Hira'dan Mekke'ye kadar aradıklarını ama bulamadıklarını söylemişti.¹³⁰ İlk vahyi alan Hz. Muhammed endişeli ve gördüklerini anlamaya çalışıyordu. Aslında Hz. Peygamber'in hayatının bu dönemi endişeli ve dayanılmaz iç mücadelelerle geçmiştir.¹³¹ Bunun üzerine Hatice de Resûlullah'ı teskin ve teselli etmiş, korku ve endişelerini gidermek için şu sözleri söylemişti: "Öyle deme! Yemin ederim ki, Allah hiçbir zaman seni utandırıp üzmez. Çünkü sen akrabayı gözetirsin, doğru konuşursun, işini görmekten aciz kimselerin elinden tutarsın, yoksulları kayırsın, misafirleri ağırlarsın, haksızlığa uğrayan kimselere yardım edersin."¹³² Bir başka rivayette şu bilgi yer almaktadır: "Sana müjdelersün! Yüce Allah sana hayırdan başka bir şey yapmaz. Allah'a yemin ederim ki, ben senin bu ümmetin peygamberi olacağını umuyorum"¹³³

10. HZ. HATİCE'NİN VEFATI

Kaynaklar, Hz. Hatice'nin Bi'set'in onuncu yılında hicretten üç yıl önce vefat ettiğini kaydetmiştir.¹³⁴ O'nun Ebû Tâlib'in ölümünden birkaç gün önce vefat ettiği ifade edilmekte olup kimi tarihçiler ise bu zaman dilimini üç gün ile sınırlandırmaktadır.¹³⁵ İbn Sa'd, Hz. Hatice'nin vefatının Ebû Talib'in vefatından otuz beş gün sonra olduğu kanaatini taşımaktadır.¹³⁶ Burada Ebû Talib'ten önce mi sonra mı vefat ettiğini tespit etmek zor olup kesin olan ise hicretten üç yıl önce vefat etmiş olmasıdır.

¹³⁰ Şâh Muînüddîn Ahmed Nedvî ve Said Sâhin Ansârî, *Asrı Saâdet*, Urduca'dan Terc., Ali Genceli, (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1985), 1: 18.

¹³¹ Filibeli Ahmed Hilmi, *İslam Tarihi*, (İstanbul: Anka Yayınları, 2005), 142.

¹³² Buhârî, *Bed'u'l-Vahy*, 3.

¹³³ Mustafa Âsım Köksal, *İslâm Tarihi*, (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981), 1: 169.

¹³⁴ İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 1: 38.

¹³⁵ Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mahrân el-İsbahânî, *Ma'rifetu's-sahâbe*, thk. 'Âdil b. Yûsuf el-'Azâzî, (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998), 6: ٣١٨٠.

¹³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 125.

11. SONUÇ

Hz. Peygamber'in hayatı, ona inananlar için güzel örnekler ihtiva eder. Bu örneğin tezahür ettiği alanlardan biri de evlilikleridir. Allah Rasûlü'nün evlilik hayatı denilince, ilk önce akla Hz. Hatice ile yaptığı evliliği gelir. Çünkü O, evlenirken henüz peygamberlikle görevlendirilmemiş ama muhteşem bir ahlaka sahip biriyle evlenmişti. Hz. Hatice'nin konumu diğer eşlerinkinden oldukça farklıdır. Çünkü o, evlenirken kişilik sahibi bir erkek ile evlendiğinin bilincindeydi. Hz. Peygamber ile evlenen diğer eşleri ise hem eş hem de peygamber olan bir kişi ile evlendiklerinin farkındaydılar. Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile evlendiği yaşa dair farklı ve net olmayan rivayetler dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'yle izdivacının tam tarihi, O'ndan önce evlilik yapıp yapmadığı ve Peygamber'in Hz. Hatice'den Hz. Fâtıma dışında çocuklarının olup olmadığı konuları, ilgili rivayetlerdeki ihtilaflar ve çelişkiler sebebiyle tartışma konusu olmuştur. Sosyolojik gerçekler ve tüm rivayetler bir bütün olarak değerlendirildiğinde evlendiğinde yaşının yirmi sekiz olması gerektiği kanaati baskın gelmektedir. Elbette sosyal alanda yapılan araştırmalar sayısal veriler kadar kesin sonuç vermez.

Hz. Hatice, Kureyş soyuna mensup Hz. Peygamber ile akraba olan bir kadındır. O, konum olarak çağındaki kadınlarından çok daha farklı bir statüye sahipti. Ticârî faaliyette bulunan ender kadınlardan biriydi. Hz. Hatice'nin ahlakı ve kişiliği cahiliye döneminde bile temayüz etmesine yol açmıştı. Örnek alınması ve çözülen ailelere çözüm olarak ortaya konulması gereken bu evlilik, sahih olmayan rivayetler ile mucizevî bir boyuta taşınarak özü ve ders alınması gereken yönü ihmâl edilmiştir. Kur'an'a aykırı olan bu tür rivayetlerle Hz. Hatice'nin bir Peygamber adayı ile evlilik yaptığının farkında olduğu ve bunun için evlilik yaptığı iddiasının ileri sürülmesinin ilmî bir mesnedi yoktur.

Sünnî kaynaklar Hz. Hatice'nin evliliği ve çocukları hususunda daha tutarlı bir anlayış ortaya koymuşlardır. Onlara göre, Hz. Hatice, Hz. Peygamber'le evlenmeden önce iki evlilik yapmış ve bu evliliklerden çocukları da olmuştur. Şia fırkası ise, bu evliliklere akli ve tutarlı olmayan gerekçelerle karşı çıkmaktadır. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'den Hz. Fatma dışında çocukları olmadığı bununla da Hz. Osman ile yapılan evlilikleri değersiz gösterme çabaları yatmaktadır. Bilinen bir hadisede bile arzu edilen meselenin nasıl rivayete dönüştürüldüğü görülmüştür. Elbette tüm ya da rivayetlerin kahir ekseriyetin böyle olduğu şeklinde olduğu gibi bir iddiamız yoktur ve de olamaz. Arzu edilen bazı durumların tarihi gerçek haline nasıl getirildiği birtakım tikel olaylarda görülebilir.

12. KAYNAKÇA

- Aişe, Abdurrahman bnt. eş- Şâtî. *Nisâu'n-nebî*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1399/1979.
- Afzalurrahman, *Siret Ansiklopedisi*, çev. Yusuf Balcı vd., İstanbul: İnkılâb Yayınları, 1996.
- Alâî, Selâhaddîn Ebû Sa'îd Halîl b. Kelkeldî b. Abdullah. *Câmi'u't-tahsîl fi ahkâmi'l-merâsîl*. Tahkik: Hamdî Abdülmecîd es-Selefî, Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1407/1986.
- Âmirî, Yahyâ b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Yayhâ. *Behcetü'l-mehâfil ve buğyetü'l-emâsîl fi telhîsi'l-mu'cizât ve's-siyer ve's-şemâil*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- Amilî, Cafer Murteza. *es-Sahih min sîreti'n-Nebiyi'l-A'zam*. Beyrut: Dâru'l-Hâdî, 1416/1995.
- Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit b. Ahmed b. Mehdî el-Hatîb. *Târîhu Bağdâd*, Tahkik: Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422, 2002.
- Bağdâdî, Ebû'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avni. *Mirâtü'z-zamân fi tevârîhi'l-a'yân*. Tahkik: Heyet, Dimeşk: Dârü'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1434/2013.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvud. *Ensâbü'l-Eşrâf*. Tahkik: Muhammed Humeydullah, Daru'l-Meârif, Mısır, 1959.
- Beyhâkî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hüsrevcirdî Ebû Bekr. *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rife ahvâli sâhibi's-şerî'a*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahihu'l-Buhârî*. Tahkik: Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Nşr: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.
- Cemilî, Seyyid. *Nisâu'n-nebî*. Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 1416.
- Cezerî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu'l-Kerem Muhammed b. Muhammed Abdülkerim b. Abdülkerim b. Abdülvâhid eş-Şeybânî. *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. Tahkik: Ali Muhammed, 'Âdil Ahmed Abdülmecûd, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Dârimî, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Mu'âz b. Ma'bed Ebû Hâtim. *es-Sîretü'n-nebevîyye ve ahbârü'l-hulefâ'*. Tahkik: Seyyid Bek, Beyrut: el-Kütübü's-Sikâfe, 1417.
- *Meşâhîr 'ulamâi'l-emsâr ve a'lâmi fukahâi'l-aktâr*. Tahkik: Merzûk Ali İbrahim, Mısır: Dâru'l-Vefâ', 1411/1991.
- Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan. *Târîhu'l-hamîs fi ahvâl enfes-i nefis*. Beyrut: Muessesetü Şa'bân, ts.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsâ el-İsbahânî. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1409/1988.
- Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed. *es-Sîretü'n-nebevî fi davi'l-Kur'an ve's-Sünne*. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1412/1192.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn b. Hâc Nûh b. Necâfî b. Adem. *Silseletü'l-ehâdîsi'd-da'îfe ve'l-mevzû'a*. Riyad: Dâru'l-Me'ârif, 1412/1992.

- Emînî, Abdülhüseyîn Ahmed en-Necefî, *el-Gadîr fi'l-Kitâb ve's-Sünne ve'l-Edeb*, Beyrut: Muessesetü'l-A'lamî, 1414/1994.
- Erdemli, Kadriye. "Hz. Hatice". *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt 45, Sayı 1, 2009.
- Erul, Bünyamin. "Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru". *Kutlu Doğum Sempozyumu*, Ankara: 2001.
- Es'ad, Mahmud. *Tarihi Din-i İslâm*. Sad., Ahmet Lütfi Kazancı - Osman Kazancı, İstanbul: Marifet Yayınları, 1995.
- Eyyûb, Saîd. *Zevcâtü'n-nebî*. Beyrut: Dârü'l-Hâdî, 1417/1997.
- Fesevî, Yakub b. Süfyân b. Cüvân. *el-Ma'rife ve't-târîh*. Tahkik: Ekrem Diyâ' el-Ömerî, Beyrut: Muessesetü'r-Risâle, 1401/1981.
- Güzel, Ahmet. "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme". *İstem Dergisi*, Yıl: 2012, (10), Sayı: 19.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek*. Tahkik: Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/1990.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. (çev., Salih Tuğ), İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1990.
- Hammûdî, Halid. *Ümmü'l-Mu'minîn Hatice bnt. Huveylid*. Daru'l-Kasım, ts.
- Hâşimî, Muhammed b. Habîb b. Umeyye b. Amr. *el-Muhabber*. Tahkik: İleç Lihtan Şetir, Beyrut: Daru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.
- Heykel, Muhammed Hüseyin. *Hayâtu Muhammed*. Kahire: Dârü'l-Ma'rife, 2012.
- Heysemî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, Tahkik: Hüsâmüddîn el-Kudsî, Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1414/1994.
- Hilmi, Filibeli Ahmed. *İslam Tarihi*. İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- Hüseyinî, Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Ebu'l-Abbâs. *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'n-nebî mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-met'a'*. Tahkik: Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1420/1999.
- İbn Asâkir, Abdurrahman b. Muhammed b. Hasan İbn Mansûr. *Kitabu'l-erbaîn fi menâkib ummühâti'l-mü'minîn*. Tahkik: Muhammed Mutî' el-Hâfız, Dımeşk: Dârü'l-Fıkr, 1406.
- *Târîhu Dımeşk*. Tahkik: 'Amr b. Garame el-Ömerî, Dârü'l-Fıkr, 1415/1995, Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1415/1995.
- İbn Ebî Tâlib, Ebu'l-Kasım Ali b. Ahmed b. Musa b. İmâm Muhammed b. Ali b. Musa b. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali. *Kitabu'l-istiğâse, Sar'â'*, (Yemen) ts.

- İbn Ebî Ya'lâ, Ebu'l-Hasan Muhammed b. Muhammed. *Tabakâtü'l-Hanâbele*. Tahkik: Muhammed Hâmid el-Fekî, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.
- İbn Habîb, Hasen b. Ömer. *el-Muktefa min sîreti'l-Mustafa*. Tahkik: Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebi, Kahire, 1996.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyîzi's-Sahabe*. Tahkik: Âdil Ahmed b. Abdulmevcûd ve Ali Muhammed, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm ez-Zâhirî. *Cevâmi'u's-sîreti'n-nebeviyye*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Humeyrî Cemalüddîn. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, Tahkik: Mustafa es-Sekkâ ve İbrahim el-Ebyârî, Mısır: Matba'atu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1375/1955.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kureyşî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Tahkik: Ali Şîrî, Beyrut: İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, 1408/1988.
- *el-Fusûl fi's-sîre*. Tahkik: Muhammed el-İdu'l-Hatarâvî ve Muhyiddîn Müstev, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1405/1985.
- İbn Kuteybe, Ebû Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe. *el-Me'ârif*. Tahkik: Servet 'Ukkâşe, Kahire: el-Heyetü'l-Misriyye el-Âmme, 1992.
- İbn Mende, Abdurrahman b. Muhammed b. İshâk el' Abdî. *el-Müstahrec min kütübi'n-nâs li't-tezkire ve'l-müstetraf min ahvâli'r-ricâl li'l-ma'rife*. Tahkik: 'Âmir Hasan Sabrî, Bahreyn: eş-Şuûni'd-Dîniyye, ts.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Manî' el-Hâşimî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Tahkik: İhsân Abbâs, Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1968.
- İbn Seyyidî'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. *'Uyûnü'l-eser fi funûni'l-meğâzi ve's-şemâil ve's-siyer*. Ta'lik: İbrahim Muhammed Ramazan, Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1414/1993.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Telkîhu fuhûmu ehli'l-eser fi 'uyûni't-târih ve's-siyer*. Beyrut: Şirketu Dârü'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkam, 1997.
- İbnü'l-Esîr, İzzettin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed. *Usdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1409/1989.
- İsbehânî, Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed b. İshâk b. Mahrân. *Ma'rifetu's-sahâbe*. Tahkik: 'Âdil b. Yûsuf el-'Azâzî, Riyad: Dârü'l-Vatan, 1419/1998.
- Kandemir, Yaşar. Hatîce, *DİA.*, 1997.
- Köksal, Mustafa Âsım. *İslâm Tarihi*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981.
- Kudât, Yahyâ Mahmûd. *Medlûl mustalahi'l-abdâl 'inde'l-muhaddisîn*. Ürdün: *Mecelletü'l-'Ulûmi's-Şerî'a ve'l-Kânûn*, sayı: 43, 2016.
- Lâşîn, Musa Şâhin. *Ezvâcü'n-nebî*. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1987.

- M.J. Kister, "The Sons of Khadîja (Hz. Hatîce'nin Oğulları)". Çev. Sena KAPLAN, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, Sayı: 1, 2016.
- Makdisî, Mutahhar b. Tâhir. *el-Bedu ve't-târîh*. Mektebetü'-Sikâfetü'd-Dîniyye, ts, yy.
- Mansûrî, Ebu't-Tayyib Nâyif b. Salâh b. Ali. *er-Ravdu'l-bâsim fî terâcim şuyûhi'l-hâkim*. Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1432/2011.
- *İrşâdü'l-kâsî ve'd-dânî ilâ terâcim şuyûhi't-Taberânî*. Tahkik: Sa'd b. Abdullah el-Hamîd, Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Mâzenderânî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Şehrâşûb. *Menâkıb Âli b. Ebî Tâlib*. Tahkik: Yûsuf el-Bikâ'î, Beyrut: Darü'l-Edvâ', 1412/1991.
- Meclisî, Muhammed Bakır. *el-Bihâru'l-envârî'l-câmi'a li-düreri ahbâri'l-eimmeti'l-ethâr*, Beyrut: Dâru'l-Vefâ, 1403/1983.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'la. *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*. der.: Naim Siddiki- Abdülvekil Alevi, (çev.: N. Ahmet Asrar), Ankara, 1983.
- Mutalibî, Muhammed b. İshâk b. Yesâr. *Kitâbu's-siyer ve'l-meğâzî*, Tahkik: Süheyl Zekkâr, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1398/1978.
- Nedvî, Şâh Muînüddîn Ahmed ve Said Sâhin Ansârî. *Asrı Saâdet*. Urducâ'dan Terc., Ali Genceli, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1985.
- Nemerî, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. İbn Abdilberr b. Âsım. *el-İstî'âb fîma'rifeti'l-ashâb*. Tahkik: Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1412/1992.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Mühyiddîn Yayhâ b. Şeref. *Tehzîbü'l-esmâi ve'l-lugât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Özkan, Mustafa. "Germanoviç'in Hz. Muhammed İle İlgili Bazı İddiaları Üzerine". *İstem Dergisi*, Yıl 14, Sayı 27, 2016.
- Sabuncu, Ömer. "Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatîce'nin Hayatı ve Kişiliği". *Diyanet İlmî Dergi*, 2009, Cilt: 45, Sayı 2.
- Sarmış, İbrahim. *Hz. Muhammed'i Doğru Anlamak*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2007.
- Sâvî, Ebu'l-Hasan Alî b. Hasan b. Ali el-Mes'ûdî. *et-Tenbîh ve'l-işrâf*. Tashih: Abdullah İsmail. Kahire: Dâru's-Sâvî, ts.
- Süyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr Celalüddîn. *Târihu'l-hulefâ'*. Tahkik: Hamdî Demirtaş, Nşr, Mısır: Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, 1425/2004.
- Şâmî, Muhammed b. Yusûf es-Sâlihî. *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîret-i hayri'l-'ibâd*. Ta'lik: Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avvid, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/1993.
- Şenkîfî, Muhammed el-Hıdır b. Seyyid Abdullah b. Ahmed el-Cenkî. *Kevsere'l-mâ'ânîyi'd-derârî fî keşfi ğabâyâ Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1415/1995.
- Şeybânî, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed. *Müsned*. Tahkik: Şu'ayb el-Arnâvût ve diğerkleri, Beyrut: Muessesetü'r-Risâle, 1419/1998.

- Şîrâzî, Ayetullah el-'Uzmâ es-Seyyid Muhammed el-Hüseynî. *Ümmühâtü'l-ma'sûmîn*, Beyrut: Merkezü'l-Cevvâd, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib. *Târîhü'r-rusul ve'l-mülûk*: Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Mısır: Dâru'l-Ma'rife, 1387/1967.
- Taberî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Muhibüddîn. *Hulâse siyer-i sey-yidi'l-beşer*. Tahkik: Talâl b. Cemîl er-Rufâ'î, Mekke: Mektebe Nezâr Mustafa el-Bâz, 1418/1997.
- Umerî, Ekrem Diyâ'. *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha muhâvele li-tatbîk kavâ'idî'l-muhaddisîn fi nakd rivâyâtî's-sîreti'n-nebeviyye*. Medine-i Münevvere: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1415/1994.
- Vatandaş, Celaleddin. *H. Muhammed'in Hayatı ve İslâm Daveti*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2007.
- Yemânî, Tahânî bnt. Abdülkadir b. Osmân. *Medâmîn terbeviyye müstenbite min sîret-i ümmi'l-mü'minîn Hatice*. Ummu'l-Kurâ Üni., Külliyyetü't-Terbiyye, 1429-1430.
- Zehebî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz. *Dîvânü'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn ve halkın mine'l-mechûlîn ve sikât fihim leyğîn*. Tahkik: Hammâd b. Muhammed el-Ensârî, Mekke, Mektebetü'n-Nahde, 1387/1967.
- *Mîzanu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*. Tahkik: Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1382/1963.
- *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*. Tahkik: Heyet, Beyrut: Muesesetü'r-Risâle, 1405/1985.
- *Tarihü'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. Tahkik: Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003.
- *Zikru esmâ-i men tüküllüme fih ve huve muvassak*. Tahkik: Muhammed Şekûr b. Mahmûd, Mısır: Mektebetü'l-Mennâr, 1406/1986.
- Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yusuf b. Ahmed b. Şihâbüddîn b. Muhammed. *Şerhu'z-Zürkânî ala'l-mevâhibi'l-leduniyye*. Nşr: Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1996.